

Nr 47.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till fria resor för barn m. m. för budgetåret 1949/50; given Stockholms slott den 11 februari 1949.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Gustav Möller.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås ändrade inkomst- och förmögenhetsgränser för fria resor för barn och husmödrar. Enligt gällande bestämmelser må sådan förmån i regel icke medgivas vid ett beskattningsbart belopp överstigande 2 500 kronor eller en skattepliktig förmögenhet överstigande 20 000 kronor. För tiden fr. o. m. 1950 föreslås, att motsvarande gränser skola gå vid en beskattningsbar inkomst av 4 000 kronor och en beskattningsbar förmögenhet av 30 000 kronor. För 1949 föreslås en övergångsbestämmelse av innebörd att inkomstgränsen höjes till ett beskattningsbart belopp av 3 000 kronor. Inkomstprövningen föreslås, i motsats till vad som nu är fallet, skola gälla även för fria resor till semesterhem.

Den nu gällande begränsningen av de fria resornas längd föreslås upphävd. Fri resa må dock enligt förslaget i regel icke medgivas, därest resekostnaden icke är högre än 5 kronor (f. n. 3 kronor).

Till Fria resor för barn äskas ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor och till Bidrag till husmoderssemesteren ett förslagsanslag av 2 350 000 kronor (för innevarande budgetår 5 500 000 resp. 2 100 000 kronor).

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 11 februari 1949.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på min hemställan under femte huvudtiteln, punkterna 33 och 34, föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1949/50 beräkna följande anslag:

Fria resor för barn, förslagsanslag	kronor 4 000 000
Bidrag till husmoderssemestern, förslagsanslag	» 2 350 000

Jag anhåller nu att få till fortsatt behandling upptaga dessa anslagsfrågor.

Inledning.

För innevarande budgetår har under rubriken Fria resor för barn anvisats ett förslagsanslag av 5 500 000 kronor samt under rubriken Bidrag till husmoderssemestern ett förslagsanslag av 2 100 000 kronor. Enligt för användningen av sistnämnda anslag fastställd stat ha 700 000 kronor avsetts till fria resor för husmödrar till enskilda hem, 500 000 kronor till driftbidrag till semesterhem, 100 000 kronor till fria resor till semesterhem samt 800 000 kronor till stipendier för underlättande av husmoderssemestern.

Vid anmälan av frågan om anslag till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1949/50 erinrade jag om följande (1949 års statsverksprop., femte ht., s. 52). Enligt Kungl. Maj:ts i 1948 års statsverksproposition framlagda förslag (s. 62) skulle till stipendier för underlättande av husmoderssemestern anvisas ett belopp av 600 000 kronor. Statsutskottet föreslog, att detta belopp skulle höjas till 800 000 kronor (utl. nr 5/1948, s. 15). Utskottet förklarade sig ha övervägt möjligheterna att åstadkomma en mot denna utgiftsstegring svarande besparing under reseanslaget. Utskottet anförde, att den åtgärd, som låge närmast till hands, vore att begränsa den väglängd, för vilken resan är avgiftsfri. En sänkning av den högsta ålder, nu tio år, vid vilken barn anses vara i behov av vårdare under resan, borde jämväl övervägas. Utskottet förklarade sig ej berett att framlägga förslag i ämnet men förutsatte, att Kungl. Maj:t skulle taga frågan i övervägande. Utskottets utlåtande godkändes av riksdagen (skr. nr 5/1948).

Vidare anförde jag, att med hänsyn till vad utskottet uttalat och på grund av att 1947 års skattelagstiftning torde böra föranleda nya bestämmelser om inkomststreck för de avgiftsfria resorna särskilda sakkunniga tillkallats för utredning rörande de avgiftsfria resorna m. m.

Den nämnda utredningen genom sakkunniga skulle enligt givna direktiv avse, förutom förenämnda spörsmål, en översyn även i övrigt av gällande bestämmelser och organisation i fråga om de fria resorna. Åt de sakkunniga uppdrogs även att, med beaktande av de erfarenheter, som socialstyrelsen i sin egenskap av tillsynsmyndighet förvärvat på ifrågavarande område, upptaga till prövning möjligheterna att åstadkomma en förenkling av såväl organisationen som den erforderliga kontrollapparaten.

De sakkunniga¹ ha i november 1948 avgivit betänkande i ämnet. Yttranden över detta betänkande ha avgivits av socialstyrelsen, järnvägsstyrelsen, statskontoret, medicinalstyrelsen, svenska landstingsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska stadsförbundet, svenska socialvårdsförbundet, barnavårdsnämnderna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Nacka, husmoderssemesternämnderna i Stockholms stad samt Jönköpings, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd, folkpartiets kvinnoförbund och svenska landsbygdens kvinnoförbund.

I det följande torde först få lämnas en översikt av gällande bestämmelser samt en på de sakkunnigas uppgifter byggd redogörelse för reseverksamhetens omfattning. Därefter torde få behandlas de sakkunnigas förslag rörande inkomst- och förmögenhetsgränsen samt resornas längd. Vidare torde få redogöras för vissa andra av de sakkunniga diskuterade spörsmål rörande villkoren för de fria resorna, organisationen m. m. Slutligen torde anslagsfrågorna få behandlas. Såsom bilaga till detta protokoll ha fogats två inom socialdepartementet upprättade kungörelseförslag.

Översikt av gällande bestämmelser.

De nu gällande bestämmelserna rörande de avgiftsfria resorna grunda sig på beslut av 1946 års riksdag (prop. nr 233, statsutsk. utl. nr 143, rd. skr. nr 278). Bestämmelserna återfinnas i kungörelsen den 31 maj 1946 angående avgiftsfria resor för barn och husmödrar m. fl. (nr 234), i det följande kallad resekungörelsen, samt kungörelserna samma dag angående husmoderssemesternämnder (nr 232) och angående statsbidrag till driften av semesterhem för husmödrar m. m. (nr 233).

Enligt nämnda bestämmelser må följande personer erhålla avgiftsfri resa.

1) Barn, som under det år resan företages uppnår högst 14 års ålder.

¹ De sakkunniga ha varit ledamöterna av riksdagens första kammare, byråchefen Ragnar Lundqvist, tillika ordförande, f. d. kontoristen Gustaf Iwar Anderson och rektorn Sven Ohlön, ledamoten av riksdagens andra kammare, fru Hildur Ericsson, Luleå, samt e. byråchefen Per Eckerberg.

2) Vårdare till under 1) nämnt barn, vilket under det år resan företages uppnår högst 10 års ålder eller eljest av särskilda skäl är i behov av vårdare under resan.

3) Barn, som beretts plats på barnkoloni — med undantag av s. k. dagkoloni — samt vid dylik koloni fast anställd personal, dock under förutsättning att socialstyrelsen ej annorlunda bestämmer beträffande kolonien.

4) Husmoder med minst två hemmavarande barn, av vilka intetdera under det år resan företages uppnår högre ålder än 14 år.

5) Annan husmoder än under 4) sägs, därest hon på grund av stor arbetsbörda eller klenhet anses vara i särskilt behov av vila och rekreation.

6) Gäst och personal vid sådant semesterhem för husmödrar, som godkänts av socialstyrelsen.

I de under 1), 4) och 5) angivna fallen gäller som förutsättning för erhållande av avgiftsfri resa, att vederbörande familjs inkomst och förmögenhet icke överstiger visst belopp (för inkomst i regel ett beskattningsbart belopp å 2 500 kronor).

Avgiftsfri resa beviljas i de under 1), 2) och 4) angivna fallen av vederbörande barnavårdsnämnd och i det under 5) upptagna fallet av husmoderssemesternämnden. I det under 3) angivna fallet beviljas avgiftsfri resa av koloniens anordnare samt i det under 6) upptagna fallet av semesterhemmets anordnare. Socialstyrelsen är tillsynsmyndighet för verksamheten.

Avgiftsfri resa för barn må endast då särskilda skäl föranleda därtill avse bortovaro under kortare tid än fyra veckor. Avgiftsfri resa för husmoder må icke medgivas med mindre bortovaron omfattar minst 10 dagar, dock att bortovaro under kortare tid, icke understigande 7 dagar, må godtagas, då bärande skäl härför föreligga. Vid dödsfall, sjukdomsfall eller annan dylik händelse må återresan företagas avgiftsfritt utan hinder av att föreskriven tid för bortovaron icke gått till ända.

Avgiftsfri resa avser billigaste färd med tåg, omnibus eller båt från hemorten till vilo- eller rekreationsorten och åter. Kungl. Maj:t har härjämte beordrat socialstyrelsen att i vissa undantagsfall ersätta resa med taxebil till och från järnvägsstation. För resornas längd gälla särskilda minimi- och maximibestämmelser.

Reseverksamhetens omfattning och karaktär.

De sakkunniga ha anfört, att på grund av en omläggning av redovisningsterminerna ännu endast bristfälliga uppgifter föreligga rörande omfattningen av den reseverksamhet, som ägt rum efter utfärdandet av de nämnda kungörelserna den 31 maj 1946. De sakkunniga ha emellertid ansett sig kunna uppskatta antalet personer, inberäknat barn under sex år, som utnyttjat förmånen av fria resor till enskilda hem och semesterhem, till 125 000 under budgetåret 1946/47 och 150 000 under budgetåret 1947/48. Uppskattningar avseende innevarande budgetår och grundade på uppgifter om frekvensen under som-

maren 1948 resultera i ett antal av 165 000 à 175 000 personer. Ersättning av statsmedel för resor till och från barnkolonier har utgått för ett antal resor motsvarande omkring 27 000 barn under såväl år 1946 som år 1947. För sommaren 1948 torde ungefär samma antal kunna beräknas.

I starkt avrundade tal beräknas barnen utgöra hälften, vårdare till dessa barn 30 % och husmödrar på s. k. husmodersresa, d. v. s. resa utan att barnen medföras, 20 % av alla resande med avgiftsfria resor till enskilda hem och semesterhem. Av barnen beräknas omkring hälften vara yngre än sex år. Syskonkullar torde utgöra en väsentlig del av barnen. Vid ca 60 % av vårdarresorna beräknas vårdaren vara barnets mor och stanna med barnet i feriehemmet under minst fyra veckor. Av samtliga resor synas sålunda närmare 40 % ge en husmor tillfälle till rekreation. Husmodersresorna, vilkas antal visat den jämförelsevis starkaste ökningen under ifrågavarande tid, ställas i 3 000 à 4 000 fall per år till semesterhem men äro eljest enskilt ordnade semesterresor. Medan de fria barn- och vårdarresorna till övervägande delen företagas av stadsbefolkningen, därvid enbart Stockholm synes svara för omkring en fjärdedel av hela antalet, ha husmodersresorna visat sig i betydande utsträckning ge landsbygdens husmödrar möjlighet till rekreativ vistelse utom hemmet. En relativt mycket stor del av husmodersresorna företagas av husmödrarna i de nordligaste länen.

Om reseverksamhetens karaktär ha de sakkunniga anfört bl. a. följande.

Föreliggande uppgifter ge vid handen, att verksamheten med de fria resorna fått just den inriktning man vid institutionens skapande avsåg. Att de fria resorna befordrat familjesemesterns utveckling framgår otvetydigt av uppgifterna rörande antalet vårdarresor och frekvensen av syskonskaror. Att å andra sidan institutionen varit av betydelse för genomförandet av särskilda semesterformer för husmödrar och barn är även uppenbart. För de lanthushåll, där vården av husdjur o. d. gör det omöjligt för hela familjen att samtidigt vara borta från hemmet, liksom för de barnrika familjernas husmödrar, vilka i många fall äro i behov av fullständig avkoppling från hushållsarbete, ha de fria resorna öppnat möjligheter till förverkligande av länge närda, tidigare uppfyllda förhoppningar. För barnkoloniverksamheten har statens övertagande av resekostnaderna haft en fortsatt stimulerande verkan. Feriebarnsverksamheten har på grund av de fria resorna nått en omfattning, som man ännu för kort tid sedan icke vågade hoppas på och har visat sig utgöra en mycket värdefull komplettering till koloniverksamheten särskilt i en tid, då önskemål om bygghälsa för koloniändamål endast i tämligen ringa mån kunnat tillgodoses. En ingalunda betydelselös följd av reseverksamhetens utbyggnad genom 1946 års beslut är, att nya grupper av vårt folk ha blivit delaktiga av de glädjeämnen som resor erbjuda och av de lärdomar, som bekantskapen med nya landsändar och befolkningsgrupper ge. Ett odiskutabelt omdöme blir sålunda, att verksamheten med de fria resorna varit till mycken gagn och glädje. De sakkunniga ha också erfarit, att verksamheten röner stor uppskattning bland alla dem, för vilka förmånen av fria resor betyder nya möjligheter att på ett ändamålsenligt sätt utnyttja semester och ferier.

Likväl framstår, anförda de sakkunniga, som ett dominerande intryck av föreliggande statistiska uppgifter, att de fria resorna fått en långt mindre omfattning än man väntat. Endast omkring 10 % av alla dem, som enligt av be-

folkningsutredningen på sin tid gjorda beräkningar äro berättigade till förmänen, ha hitintills utnyttjat den. Rörande orsaken härtill ha de sakkunniga anfört.

Att företaga en semesterresa eller skicka sina barn till ferievistelse utom hemmet är alljämt en möjlighet endast för ett relativt fåtal av vårt folk. Föreliggande uppgifter rörande resornas mål och längd ge också det intrycket, att i de allra flesta fall något egentligt val av rese-mål icke föreligger. Man sänder sina barn och reser själv till det i allmänhet enda ställe man har att anlita för vistelse utom hemmet: ett föräldrahem eller en annan nära anförvants hem. Möjligheten att mottaga gäster för längre eller kortare tid är också i vårt land i allmänhet och i denna bostadsbristens tid i synnerhet för det stora flertalet mycket begränsad.

Vad angår de fria resornas inverkan på järnvägarnas trafikbelastning ha de sakkunniga upplyst, att de fria resorna av nu ifrågakvarande slag år 1947 utgjorde 0,3 % av hela antalet järnvägsresor av mera tillfällig karaktär i tredje klass. Av personkilometerantalet för samma slags resor svarade de fria resorna för ca 1,7 %. Under sommarmånaderna skulle enligt gjorda uppskattningar de fria resornas antal utgöra nära 1 % av nämnda trafik, medan uttryckt i antalet personkilometer de fria resornas andel i totalsumman för tillfälliga resor i tredje klass stiger till omkring 5 %.

Inkomst- och förmögenhetsgränserna.

Gällande bestämmelser.

Enligt resekungörelsens 3 § må avgiftsfri resa icke medgivas då vid senaste taxering familjeföreståndaren eller han och hans maka gemensamt upptagits för ett beskattningsbart belopp överstigande 2 500 kronor eller för en skattepliktig förmögenhet överstigande 20 000 kronor. Oavsett förmögenhetens storlek må avgiftsfri resa dock medgivas, därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor. Efter taxeringen ändrade inkomstförhållanden må föranleda undantag från nämnda regler.

Detta inkomst- och förmögenhetsstreck gäller icke koloniresor eller resor till semesterhem. Socialstyrelsen framhåller i sina tillämpningsföreskrifter till resekungörelsens 3 §, att den som ansöker om avgiftsfri resa skall för barnavårdsnämnden uppvisa senaste kronodebetsedel. Vill den sökande göra gällande, att hans ekonomiska förhållanden så försämrats, att han bör vara berättigad till fri resa trots att så icke är fallet enligt debetsedeln, skall intyg härom från taxeringsnämndens ordförande begäras. Kan sådant intyg icke anskaffas, skall barnavårdsnämnden företaga en fri prövning. Därvid har nämnden att förvissa sig om att det inträffat sådana förändringar i vederbörandes ekonomiska förhållanden, att dessa uppenbarligen äro att jämställa med de personers, vilka enligt huvudregeln erhålla förmänen av avgiftsfri resa.

Kungl. Maj:t föreskrev den 28 maj 1948, att 1946 års kronodebetsedel finge läggas till grund för inkomstprövningen intill dess 1948 års kronodebetsedel utkommit.

De sakkunniga.

De sakkunniga hänvisa till att de enligt utredningsdirektiven vid omprövningen av inkomst- och förmögenhetsgränserna haft att taga hänsyn till dels innebörden av den nya skattelagstiftningen och dels de förändringar, som den allmänna inkomstnivån undergått sedan resekungörelsens tillkomst 1946.

Emellertid är, påpeka de sakkunniga, den debetsedel, som utdelats i december 1948 och enligt hittills tillämpad praxis skall läggas till grund för prövningen av rätten till fria resor under 1949, uppställd i enlighet med den äldre skattelagstiftning, som fortfarande gällde vid taxeringen av 1947 års inkomster och som bl. a. innebar, att s. k. barnavdrag ännu gjordes. Av vissa skäl anges likväl på denna debetsedel icke beloppet för skattepliktig förmögenhet. Först i slutet av 1949 kommer att utdelas en ny typ av debetsedlar, uppställda i enlighet med den nya skattelagstiftningen. Storleken av den beskattningsbara förmögenheten kommer icke heller att förekomma på dessa debetsedlar.

De sakkunniga ha därför funnit sig böra föreslå å ena sidan nya inkomstgränser för dels år 1949, dels år 1950 och därefter samt å andra sida nya bestämmelser om förmögenhetsgräns.

Vid behandlingen av frågan vilken inkomstgräns, som bör gälla för de fria resorna under år 1949, ha de sakkunniga anført, att vid tiden för resekungörelsens utfärdande skulle i princip 1945 års inkomster läggas till grund för inkomstprövningen. Enligt utredningens förslag skall 1949 den på 1947 års inkomster grundade debetsedeln företes vid ansökningstillfället. De sakkunniga ha därför funnit sig böra taga hänsyn till inkomstutvecklingen under tiden 1945—1947 och ha härom anført i huvudsak följande.

Enligt en inom socialstyrelsen verkställd undersökning låg den genomsnittliga löneinkomsten för vuxna manliga arbetare inom egentlig industri år 1947 för hela landet 23 % över motsvarande inkomst år 1945. Enligt föreliggande preliminära uppgifter synes den uppskattade inkomsten av tjänst enligt taxeringsutfallet ha stegrats i ungefär samma mån under motsvarande tid. Inkomststegringen synes ha varit relativt något lägre i städerna och särskilt i de största städerna än för övrigt.

De sakkunniga ha funnit sig böra eftersträva, att förmånen av fria resor under den närmaste framtiden tillkommer familjer på samma relativa inkomstnivå som de nu gällande bestämmelserna avse. Någon utvidgning av förmånen till nya skikt av inkomsttagare har icke ansetts böra ske. Med hänsyn till inkomstnivåns förändringar synes en uppräknings böra ske med 20 % av de inkomstbelopp, som motsvara det beskattningsbara belopp, vid vilket gränsen nu går.

De sakkunniga föreslå i enlighet härmed, att rätten till avgiftsfria resor under år 1949 göres beroende därav, att familjeföreståndaren eller han och hans make gemensamt vid 1948 års taxering icke upptagits för ett beskattningsbart belopp överstigande 3 500 kronor.

Vid bedömning av frågan om den inkomstgräns, som skall gälla fr. o. m. år 1950, ha de sakkunniga funnit, att hänsyn bör tagas även till inkomstutvecklingen år 1948. I denna fråga anføra de sakkunniga bl. a.

Föreliggande uppgifter ge vid handen, att stegringen av den allmänna inkomstnivån under tiden 1945—1948 kan uppskattas till genomsnittligt 32 à 33 %.

Till grund för bedömningen av rätten till fria resor kan icke läggas enbart den beskattningsbara inkomst, för vilken den skattskyldige upptages enligt den nya skattelagstiftningen. Hänsyn måste även tagas till inkomsttagarens barnantal. Familjer med flera barn skulle nämligen i annat fall bli alltmer missgynnade, ju större barnantalet är. Sålunda synes gränseloppet för den beskattningsbara inkomsten böra höjas i förhållande till antalet minderåriga barn. För enkelhetens skull bör med minderårigt barn i detta fall förstås barn, som självt är berättigat till fri resa, d. v. s. barn, som under det år resan företages uppnår högst 14 års ålder.

En inkomstprövning enligt en dylik trappstegsmetod har redan beslutats beträffande familjebostadsbidrag och bränslebidrag, för vilka enligt kungörelsen den 30 juni 1948 (nr 547, ändrad genom 642/1948) gränsen för familj med två barn dragits vid en beskattningsbar inkomst av 4 000 kronor, vilket belopp för familjer med flera barn ökas med 1 000 kronor för varje barn utöver två. Enligt vad de sakkunniga under hand erfarit har pensionsstyrelsen i skrivelse till Konungen den 12 november 1948 förordat, att en liknande gränsdragning sker även beträffande moderskapspenning. Sålunda skulle rätt till dylik i allmänhet föreligga, då sökandens eller makarnas beskattningsbara inkomst uppgår till 4 000 kronor ökat med 1 000 kronor för varje barn, för vilket rätt till allmänt barnbidrag föreligger.

De sakkunniga anföra vidare, att det torde vara ett allmänt intresse att i möjligaste mån lika bestämmelser gälla för skilda slag av sociala förmåner. Å andra sidan finna de sakkunniga angeläget att icke åstadkomma alltför höga trösklar i form av inkomststreck, vilkas underskridande medför en rad förmåner, som samtliga gå förlorade vid en relativt ringa inkomstökning. De sakkunniga ha med hänsynstagande till det sagda undersökt i vad mån de för moderskapspenningen föreslagna inkomstgränserna kunde accepteras även som grund för prövning av frågan om rätt till fria resor. Därvid har uppmärksamrats, att de sålunda föreslagna gränserna skulle medföra en viss ökning av antalet till ifrågakvarande förmån berättigade. Med hänsyn härtill ha de sakkunniga icke ansett sig kunna godtaga nämnda gränser. De sakkunniga ha i stället byggt sitt förslag på följande överväganden.

Då varje inkomstbegränsning synes hårdast drabba familjerna i ortsgrupp 5, har viss hänsyn ansetts böra tagas till den genomsnittliga industriarbetarlönen i denna ortsgrupp. Denna beräknas för 1948 komma att uppgå till omkring 6 800 kronor. När gällande bestämmelser fastställdes låg inkomstgränsen i ortsgrupp 5 något över den genomsnittliga industriarbetarlönen år 1945. En motsvarande gränsdragning skulle nu komma att ligga vid ca 7 000 kronor, vilket belopp motsvarar en beskattningsbar inkomst av 4 000 kronor i högsta ortgruppen. Då rätt till fri resa icke i något fall inträder förrän familjen innefattar minst ett minderårigt barn, synes inkomstgränsen böra anknytas till denna familjetyp.

Sålunda föreslår utredningen, att fr. o. m. 1950 avgiftsfri resa må beviljas, då sökandens eller makarnas beskattningsbara inkomst uppgår till ett belopp icke överstigande 3 000 kronor ökat med 1 000 kronor för varje barn, vilket under det år resan företages uppnår högst 14 år och för vilket rätt till allmänt barnbidrag föreligger.

De sakkunniga ha vidare anfört.

Utredningen erinrar om att en sådan inkomstbegränsning skulle för t. ex. tvåbarnsfamiljen innebära, att rätt till avgiftsfri resa föreläge så länge den beskattningsbara inkomsten icke överstege 5 000 kronor. Motsvarande belopp för denna familjetyp vid prövning av ansökan om moderskapspenning skulle enligt pensionsstyrelsens ovannämnda förslag bli 6 000 kronor, medan det redan fastställda beloppet för familjebostadsbidrag och bränslebidrag är 4 000 kronor. Det synes utredningen, att härigenom en önskvärd spridning av de sociala förmånerna skett, samtidigt som bestämmelserna äga vissa formella likheter, vilka böra underlätta prövningsförfarandet.

I fråga om förmögenhetsgränsen ha de sakkunniga anfört bl. a., att, då den beskattningsbara förmögenhetens belopp icke vidare kommer att upptagas på debetsedeln, ett gränsbelopp måste avse själva förmögenhetsskattens belopp. Enligt förordningen den 26 juli 1947 om statlig förmögenhetsskatt skall sådan skatt överhuvud icke utgå för fysisk persons förmögenhet i vad den icke överstiger 30 000 kronor. I fortsättningen kommer därför icke att av debetsedeln kunna utläsas, huruvida förmögenhet lägre än nämnda belopp föreligger. Emellertid ha de sakkunniga funnit 30 000 kronor lämpligt såsom nytt gränsbelopp för rätten till fria resor. Kungörelsen föreslås på denna punkt för enkelhetens skull givas den innebörden, att rätt till avgiftsfri resa ej föreligger, därest den sökande överhuvud påförts statlig förmögenhetsskatt.

För att bestämmelserna icke skola bli alltför invecklade föreslås sistnämnda regel gälla även under år 1949. Då den i december 1948 utlämnade debetsedeln är grundad på den äldre skattelagstiftningen, enligt vilken ett förmögenhetsbelopp överstigande 20 000 kronor medförde skyldighet att erlägga skatt, innebär detta, att någon höjning av gällande förmögenhetsgräns icke omedelbart skulle företagas.

Oavsett den skattepliktiga förmögenhetens storlek må avgiftsfri resa enligt gällande bestämmelser medgivas, därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor. De sakkunniga föreslä, att denna bestämmelse ändras därhän att avgiftsfri resa under 1949 må medgivas oaktat den sökande påförts särskild skatt å förmögenhet, därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 1 000 kronor. För följande år anse de sakkunniga detta korrektiv av den allmänna inkomst- och förmögenhetsregeln icke vara motiverat, då dels förmögenhetsgränsen höjts med 50 %, dels den föreslagna gränsdragningen beträffande beskattningsbar inkomst gynnar de lägre ortsgrupperna. En enkelt konstruerad gräns av ifrågavarande slag skulle, anförda de sakkunniga, göra förmögenhetssparren helt illusorisk.

De sakkunniga ha uppmärksammat, att tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna med avseende på inkomstprövningen medför vissa praktiska problem. Sålunda kommer en arbetstagare, som har att erlägga kvarstående skatt, icke att äga omedelbar tillgång till sin debetsedel under den tid, då de flesta av de fria resorna företagas. Debetsedeln skall nämligen i nämnda fall överlämnas till arbetsgivaren. I viss utsträckning torde sålunda,

anföra de sakkunniga, större eller mindre svårigheter föreligga för den enskilde att vid ansökan om fri resa styrka det beskattningsbara beloppets eller den beskattningsbara inkomstens storlek, även om det torde kunna förväntas, att arbetsgivare i allmänhet skola visa sig villiga att tillmötesgå vederbörandes önskan att tillfälligt återfå sin debetsedel. De sakkunniga anföra, att det synes böra åligga barnavårdsnämnden att vid behov hos den lokala skattemyndigheten kontrollera den enskildes uppgift på ifrågavarande punkt.

Rörande kontrollen av antalet barn anföra de sakkunniga bl. a.

Kontroll av den enskildes uppgifter angående antalet barn har hittills icke varit aktuell för andra fall än det, då ansökan om fri resa avser husmodersresa. Då ansökan avsett resa för barn, har barnets ålder varit föremål för undersökning. I sistnämnda fall torde barnets personkort i allmänhet ha företetts såsom bevis. Då det gäller antalet hemmavarande barn har föreskrivits, att sökanden, därest icke barnavårdsnämnden avstår från detta krav, skall förete intyg från pastorsämbetet, utvisande att minst två minderåriga barn vistas i hemmet.

De föreslagna nya bestämmelserna medföra, att antalet barn och dessas ålder blir av betydelse vid bedömningen av varje ansökan, då nämligen gränobeloppet för inkomstprövningen är avhängigt barnantalet. För att minska besväret med intygsskrivning och besök på pastorexpeditionerna torde böra övervägas, om icke det bidragsmottagarregister, som varje barnavårdsnämnd är skyldig föra enligt bestämmelserna om allmänna barnbidrag, kunde generellt användas för kontroll av uppgifter rörande barnens antal och ålder.

De sakkunniga framhålla slutligen angelägenheten av att de kontrollåtgärder av skilda slag, som förekomma i samband med ansökan om olika sociala förmåner, i möjligaste mån samordnas och förenhetligas, så att såväl myndigheters som enskildas bestyr med intyg o. d. inskränkes. Ett förenklat förfarande vid denna kontroll, t. ex. genom användande i största utsträckning av telefon vid inhämtandet av uppgifter, rekommenderas även.

Yttranden.

De sakkunnigas förslag till nya inkomst- och förmögenhetsgränser ha i flertalet yttranden tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Sålunda har *socialstyrelsen*, under hänvisning bl. a. till det ekonomiska läget och till det av riksdagen uttalade önskemålet om besparingar på ifrågavarande område, förklarat sig intet ha att erinra mot de sakkunnigas förslag i denna del. Styrelsen anser dock, att de i betänkandet angivna procentalen för lönenivåns förskjutningar skulle motiverat större höjningar av inkomstgränserna än de sakkunniga föreslagit. *Stockholms stads husmoderssemesternämnd* anför, att förslaget om höjning av inkomst- och förmögenhetsgränserna synes i stort sett motsvara berättigade krav med hänsyn till inkomstutvecklingen. Nämnden framhåller dock, att större hänsyn än som skett bör tagas till de högre dyrorterna, särskilt Stockholm, när de eljest komma i ett ogynnsammare läge än landet i övrigt.

Statskontoret anför, att i princip reell löneökning icke bör komma i betraktande vid ifrågavarande uppräknig men väl sådan inkomstökning, som

motsvaras av inträdd stegring av levnadskostnaderna. Då enligt socialstyrelsens levnadskostnadsindex sistnämnda kostnader under åren 1945—1947 icke stigit ens hälften så mycket som lönenivån, måste enligt statskontorets mening den nu föreslagna höjningen av inkomstgränsen i och för sig vara alltför stor. Statskontoret erinrar vidare, att inkomstgränsen 1946 höjdes från 1 500 till nuvarande 2 500 kronor. Vid detta förhållande synes enligt ämbetsverkets mening den inträdda inkomsthöjningen icke utgöra tillräckligt skäl för att med tillämpning redan 1949 ytterligare höja inkomstgränsen. Vad angår den inkomstgräns, som skall gälla fr. o. m. 1950, kan ämbetsverket icke tillstyrka de sakkunnigas förslag men vill icke motsätta sig en uppräknig av den innebörden, att inkomstgränsen fixeras till ett belopp av 3 000 kronors beskattningsbar inkomst oberoende av barnantal. Beträffande den föreslagna differentieringen efter barnantal har statskontoret anfört, att enligt vad som framgår av förarbetena till beskattningsreformen denna medfört lindring i beskattningen för barnlösa familjer med upp till 15 000 kronors inkomst. För familjer med barn medförde skatteomläggningen i praktiskt taget samtliga fall försämring i det ekonomiska läget först vid en inkomst, som är alltför hög för att vara aktuell i samband med i ärendet avsedda statsbidrag. Härjämte borde beaktas, att barnbidragen icke äro den enda förmån, som utgår till barnfamiljerna utan behovsprövning. Detta gällde exempelvis även fria skolmåltider och fri skolmateriel, borttagande av terminsavgifter m. m. En efter barnantalet differentierad skala kunde därför icke vara motiverad av den genomförda skatteomläggningen.

Husmoderssemesternämnden i Göteborgs och Bohus län uttalar ett bestämt önskemål om att de nuvarande bestämmelserna trots vissa svårigheter få gälla även år 1949. Så tätt på varandra inträffande förändringar som föreslagits vore nämligen i hög grad besvärande för såväl barnavårdsnämnder som sökande. *Högerns centrala kvinnoråd* förklarar sig, under hänvisning till den samhällsekonomiska situationen, hysa betänkligheter mot varje sådan utvidgning av verksamheten, som medför ökade utgifter för staten. Förbundet säger sig nämligen i motsats till de sakkunniga anse, att en höjning av inkomstgränsen måste medföra en viss kostnadsökning, alldenstund man enligt tidigare erfarenhet måste räkna med en fullt naturlig ökning av resefrekvensen, beroende på att verksamheten blir mer och mer känd. *Folkpartiets kvinnoförbund* har intet att erinra mot förslaget till inkomstgräns för 1949 men föreslår, att inkomstgränsen fr. o. m. 1950 sättes vid 3 500 kronors beskattningsbar inkomst ökad med 500 kronor per minderårigt barn. Förbundet förklarar sig anse, att i nuvarande beträngda ekonomiska läge förmånen av avgiftsfria resor icke bör utsträckas till nya inkomstkikt, vilket enligt förbundets mening bleve fallet med i betänkandet föreslagen inkomstgräns. *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* har riktat erinringar mot förmögenhetsstrecket med hänvisning till det fall att en husmor har familjeförmögenheten bunden i t. ex. ett eget jordbruk eller en villa.

Beträffande innebörden av begreppet minderårigt barn vid inkomst-

prövningen sådan den föreslagits bli konstruerad fr. o. m. 1950 har *socialstyrelsen* förordat, att man skall taga hänsyn till alla barn, som äro berättigade till allmänt barnbidrag, d. v. s. barn upp till 16 års ålder. *Barnavårdsnämnderna i Stockholm och Nacka* äro av samma mening.

Vad angår de praktiska problem vid inkomstprövningen, som de sakkunniga berört, har från *de tre största städerna* pekats på de svårigheter, som möta det ifrågasatta arrangemanget att använda bidragsmottagarregistret för kontroll av uppgifterna rörande barnantalet. Flyttningsbetyg eller personkort har hittills använts för detta ändamål, och med hänsyn till att flera expeditioner på dessa orter användas för de fria resorna, vore det lämpligast att fortsätta med samma anordning som tidigare. *Stockholms stads barnavårdsnämnd* och stadens *husmoderssemesternämnd* påpeka dessutom, att debetsedeln tidigare använts även för kontroll av att endast en fri resa per år begärts av varje sökande. En betydande ökning av taxeringsmyndigheternas arbetsbörda skulle bli följderna av hänvändelser från personer, vilka önska intyg om beskattningsbart belopp. Nämnderna föreslå därför, att en fränkiljbar talong fästes vid debetsedeln och att på denna talong lämnas de uppgifter, som i förevarande och andra liknande fall kunna behövas.

Riksdagens revisorer.

I sin berättelse rörande budgetåret 1947/48 ha riksdagens revisorer återgivit vissa iakttagelser i fråga om gällande bestämmelser rörande behovsprövning (§ 14). Revisorerna ha granskat de ansökningar om fria resor, som under år 1948 beviljats av en barnavårdsnämnd, under jämförelse med 1948 års taxeringslängd. Av 441 ansökningar, vilka avsett ett icke angivet ehuru troligen betydligt större antal resande, skulle 234 eller 53 % icke ha kunnat bifallas, därest inkomstprövningen grundats på den sökandes inkomster under år 1947. Revisorerna anföra i anslutning härtill bl. a. följande.

Lika väl som bidrag må kunna beviljas då en påtaglig inkomstförsämring skett, lika litet bör en dylik förmån få åtnjutas, då behov därav uppenbarligen icke längre förefinnes. Med hänsyn till det anförda förefaller det revisorerna angeläget att prövningen av här avsedda ansökningar genomgående grundas på ett mera aktuellt inkomstmaterial än f. n. Gällande bestämmelser torde därför på de områden, där nu berörda förhållanden göra sig gällande, böra kompletteras med en föreskrift om att sökande, som eljest skulle varit berättigad till förmån, varom här är fråga, likväl icke må medgivas sådan, därest hans inkomst- och förmögenhetsförhållanden efter den tid, den senaste taxeringen avser, undergått sådan förbättring, att det måste antagas att därest taxeringen grundats på de sålunda förbättrade förhållandena sökanden icke skulle ha varit berättigad till förmånen i fråga. Då taxeringslängderna skola vara justerade senast den 15 maj och flertalet avgiftsfria resor anträdas efter denna tidpunkt, torde i de flesta fall möjlighet förefinnas att från taxeringsmyndigheterna erhålla erforderliga aktuella taxeringsuppgifter.

Revisorerna hemställa, att frågan om en komplettering av gällande bestämmelser på det sätt som antytts upptages till övervägande.

Departementschefen.

Rätten till fria resor är, bortsett från resor till barnkolonier och semesterhem för husmödrar, beroende av inkomst- och förmögenhetsprövning. Inkomstgränsen fastställdes av 1946 års riksdag till 2 500 kronors beskattningsbart belopp och förmögenhetsgränsen till 20 000 kronors skattepliktig förmögenhet. Det är två omständigheter, som böra föranleda en omprövning av dessa gränser, nämligen dels den nya skattelagstiftningen och dels inkomstutvecklingen under de senaste åren. Enligt tidigare gällande skattelagstiftning var nämligen det beskattningsbara beloppet differentierat med hänsyn till barnantalet genom de s. k. barnavdragen. Härutinnan skedde ändring den 1 januari 1948, då barnavdragen vid den statliga beskattningen bortföll och ersattes med allmänna barnbidrag. Vad åter inkomstutvecklingen beträffar ha de sakkunniga erinrat om att höjningen av den allmänna inkomstnivån under tiden 1945—1947 kan uppskattas till genomsnittligen 23 % och under tiden 1945—1948 till 32—33 %. Genom denna förskjutning skulle ett betydande antal familjer komma att förlora förmånen av fria resor, därest inkomstgränsen bibehölles vid nuvarande nivå.

Innan jag går in på de sakkunnigas förslag till nya inkomst- och förmögenhetsgränser vill jag till behandling upptaga en fråga, som berörts av 1948 års riksdagsrevisorer. Enligt nu gällande bestämmelser skall till grund för inkomst- och förmögenhetsprövningen läggas resultatet av senaste taxering. Emellertid ha vid den tid, då huvudparten av de fria resorna företages, nämligen under försommaren, debetsedlar avseende årets taxering ännu icke utfärdats. I Stockholm och i vissa fall även på andra orter äro ej heller taxeringslängderna färdigställda, då resesäsongen börjar. Av dessa orsaker skulle det, i synnerhet i de större städerna, möta stora svårigheter att lägga det löpande årets taxeringsresultat till grund för inkomst- och förmögenhetsprövningen. Det har visat sig mest praktiskt att barnavårdsnämnderna för kontroll av den sökandes inkomst- och förmögenhetsförhållanden använda senaste debetsedeln. Härigenom kommer emellertid inkomstprövningen att grundas på förhållanden, som i de flesta fall ligga minst ett och ett halvt år tillbaka i tiden. De olägenheter detta kan innebära ha varit särskilt påfallande under år 1948, då enligt riksdagens medgivande 1946 års debetsedlar legat till grund för prövningen intill dess att de nya debetsedlarna kommit allmänheten till handa under december månad. Riksdagens revisorer ha påpekat, att genom detta förfarings sätt åtskilliga familjer, vilkas inkomster vid tiden för resan överstigit inkomstgränsen, kommit i åtnjutande av reseförmånerna. Revisorerna föreslå därför, att en särskild prövning med ledning av senaste taxering skall företagas, då en sådan förbättring av inkomst- och förmögenhetsförhållandena kan antagas ha skett. I varje fall på större orter skulle en sådan bestämmelse innebära, att för varje sökande uppgifter angående resultatet av senaste taxering måste inhämtas. Av det föregående torde ha framgått, att detta möter stora och i vissa fall oöverkomliga praktiska hinder. På grund härav anser jag mig icke kunna förorda revisorerernas förslag. Den senaste debetsedeln bör sålunda enligt min mening i regel läggas till grund för prövningen. Dock bör

i likhet med vad som nu gäller undantag från denna regel kunna göras, om den sökandes ekonomiska villkor försämrats. Avgiftsfri resa bör kunna medgivnas, såframt det på den sökandes eget initiativ styrkes att så skulle ha kunnat ske, om till grund för prövningen lagts senare taxering än den, som debetsedeln avser.

Debetsedlar uppställda i enlighet med den nya skattelagstiftningen komma att utdelas först i slutet av år 1949. De skola avse inkomsterna under år 1948 och komma att läggas till grund för inkomstprövningen under år 1950. Den till statlig inkomstskatt beskattningsbara inkomst, som anges på dessa debetsedlar, är icke differentierad efter barnantal. De sakkunniga ha därför föreslagit, att vid prövningen av rätt till fria resor en sådan differentiering skall tillämpas därigenom att inkomstgränsen förskjutes uppåt med 1 000 kronor för varje barn under 14 år. I likhet med statskontoret är jag icke beredd att tillstyrka den föreslagna anordningen. Då det för en verksamhet som denna är angeläget att finna enkla och praktiska regler för handläggningen, är redan av denna anledning ett enhetligt inkomststreck att föredraga. Barnavårdsnämnderna böra icke åläggas mer arbete än som är oundgängligen nödvändigt. Därtill kommer att — såsom statskontoret erinrat — genom de olika stödåtgärderna till barnfamiljerna en viss utjämning av barnkostnaderna mellan familjer av olika storlek skett. Denna utjämning torde inom de inkomstgrupper, som det här gäller, mer än väl motsvara den utjämning, som tidigare åstadkoms genom de numera bortfallna barnavdragen. Vid prövningen av rätten till familjebostadsbidrag tages visserligen hänsyn till barnantalet, men detta är motiverat bl. a. därav, att det i detta fall gäller förmåner av en helt annan storlek än de fria resorna innebära. Jag föreslår sålunda, att ett enhetligt inkomststreck bibehålles.

Med hänsyn till den avsevärda förskjutning av inkomstnivån, som ägt rum sedan nu gällande inkomstgräns fastställdes, ha de sakkunniga föreslagit en höjning av inkomstgränsen. Härvid ha de sakkunniga utgått från att sådan hänsyn borde tagas till inkomstutvecklingen, att samma befolkningsskikt, som genom 1946 års beslut avsågs få rätt till fria resor, skulle få behålla denna förmån. Jag är ense med de sakkunniga om att denna princip i stort sett bör tillämpas. De sakkunniga ha föreslagit, att gränsen för familjer med ett barn drages vid en beskattningsbar inkomst av 4 000 kronor, motsvarande en verklig årsinkomst av 6 500—7 000 kronor. Denna gräns torde även böra tillämpas vid den av mig föreslagna anordningen med ett enhetligt inkomststreck. Jag är medveten om att enligt nu gällande regler för inkomstprövningen vissa flerbarnsfamiljer i högre inkomstlägen än de nyssnämnda kunna beviljas fria resor och således genom den föreslagna gränsdragningen komma att förlora denna förmån. Praktisk betydelse torde denna begränsning ha endast i de högsta ortsgrupperna. Samtidigt kan den föreslagna inkomstgränsen möjligen komma att innebära någon utvidgning av rätten till fria resor inom de lägre ortsgrupperna, d. v. s. främst på landsbygden. Huruvida härigenom någon ökning av det totala antalet till fria resor berättigade familjer uppstår torde icke med säkerhet kunna bedömas. Även om en mindre ökning skulle uppstå torde

detta likväl icke nämnvärt påverka anslagsbelastningen. Till stöd för detta antagande torde jag få hänvisa till de sakkunnigas uppgift, att hitintills endast omkring 10 % av alla dem, som enligt av befolkningsutredningen gjorda beräkningar äro berättigade till fria resor, utnyttjat förmånen. Jag föreslår sålunda, att, med i det föregående angivet undantag, fri resa icke må medgivas, då familjeföreståndaren eller han och hans make gemensamt enligt senast utdelade debetsedel upptagits för en till statlig inkomstskatt beskattningsbar inkomst överstigande 4 000 kronor.

Vad angår förmögenhetsgränsen kan jag godtaga de sakkunnigas förslag, att rätt till fria resor icke skall föreligga, därest den sökande påförts statlig förmögenhetsskatt. Detta innebär på grund av den nya skattelagstiftningens bestämmelser, att förmögenhetsgränsen höjes från nuvarande 20 000 kronor till 30 000 kronor.

Gällande bestämmelser rörande förmögenhetsgränsen innebära även, att fria resor oavsett den skattepliktiga förmögenhetens storlek må medgivas, om det beskattningsbara beloppet icke överstiger 500 kronor. De sakkunniga ha funnit, att detta s. k. korrektiv till inkomst- och förmögenhetsgränsen icke lämpligen kan kombineras med en differentierad inkomstgräns och ha därför föreslagit att det slopas fr. o. m. år 1950. Med hänsyn till mitt ställningstagande beträffande differentieringen förordar jag, att nämnda korrektiv får kvarstå. Regeln bör härvid bli, att fri resa må medgivas, oaktat den sökande påförts förmögenhetsskatt, därest den beskattningsbara inkomsten icke överstiger 1 000 kronor.

Vid prövning av ansökningar om fria resor under år 1949 kommer den i slutet av 1948 utdelade debetsedeln att användas. Vid den taxering, på vilken denna debetsedel grundar sig, tillämpades den äldre skattelagstiftningen. Vid beräkningen av det beskattningsbara beloppet ha sålunda barnavdrag gjorts. Med hänsyn till inkomstnivåns förskjutning 1945—1947 ha de sakkunniga föreslagit, att inkomstgränsen för år 1949 drages vid ett beskattningsbart belopp av 3 500 kronor. Jag finner en viss uppräknig av inkomstgränsen vara skälig men anser den böra begränsas till 500 kronor. Sålunda föreslår jag, att till dess att 1949 års debetsedlar utdelats fri resa må kunna medgivas, då familjeföreståndaren eller han och hans make gemensamt vid 1948 års taxering upptagits för ett beskattningsbart belopp av högst 3 000 kronor. Vad angår förmögenhetsgränsen och det s. k. korrektivet kan jag godtaga de sakkunnigas förslag. Detta innebär, att förmögenhetsgränsen 1949 bibehålles vid 20 000 kronors skattepliktig förmögenhet men att oaktat förmögenhetsförhållandena fri resa ändock må beviljas därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 1 000 kronor.

De sakkunniga ha uppmärksammat, att vissa praktiska problem uppstå vid tillämpningen av de föreslagna reglerna för inkomstprövningen. Genom den av mig förordade anordningen med en enhetlig inkomstgräns även fr. o. m. 1950 uppnås bl. a. den fördelen, att kontroll av den sökandes barnantal icke behöver ske annat än vid ansökan om s. k. husmodersresa. Någon sådan definition av begreppet minderårigt barn, som i sakkunnigeförslaget och vissa

remissyttranden diskuterats, är sålunda icke behövlig i samband med inkomstprövningen.

Enligt vad jag inhämtat torde frågan om debetsedlarnas uppställning, vilken givit anledning till vissa i det föregående återgivna uttalanden, bliva föremål för överväganden i samband med den allmänna översyn av spörsmål berörande skatteuppbörden, som inom kort torde komma att påbörjas.

Slutligen ansluter jag mig till den av de sakkunniga uttalade uppfattningen, att kontrollförfarandet vid prövning av inkomstförhållanden m. m. bör i möjligaste mån förenklas.

Resornas längd.

Gällande bestämmelser.

Avgiftsfri resa till enskilt hem må enligt resekungörelsens 6 § icke överstiga för personer hemmahörande i Norrbottens län 120 mil, i Västerbottens län 100 mil, i Västernorrlands och Jämtlands län 80 mil samt i riket i övrigt 60 mil.

Denna huvudregel gäller sålunda icke för gäster vid semesterhem för husmödrar, ej heller för resor till barnkolonier.

Den nämnda paragrafen stadgar vidare, att avgiftsfri resa endast medgives, därest resekostnaden överstiger 3 kronor.

Därest någon önskar resa längre än de angivna sträckorna tillämpas ett särskilt prövningsförfarande. Därvid skall man i första hand söka finna ett feriehem på närmare håll för den sökande, i andra hand undersöka feriehemmets eller vistelseortens lämplighet för det angivna syftet. Om den sökande av barnavårdsnämnden medgives rätten att företaga en resa utöver maximigränsen får sökanden själv betala för den överskjutande sträckan. För järnvägsresor får sökanden därvid erlagga ett pris, som är jämförelsevis lägre än den ersättning som av statsmedel utgår för den del av resan, vilken faller inom maximigränsen. Resande från något av de fyra nordligaste länen kunna efter ansökan till socialstyrelsen beviljas fri resa även för sträcka utöver den för länet gällande maximigränsen.

De sakkunniga.

Enligt uppgifter, som de sakkunniga redovisat i sitt betänkande, är medeltalet för resornas längd omkring 380 kilometer, varvid även de mycket långa resorna från övre Norrland medräknats. Av järnvägsresorna under juni och juli månader 1948 voro drygt 25 % högst 200 kilometer, 44 % högst 300 kilometer och 60 % högst 400 kilometer långa. Resorna utöver maximigränserna synas utgöra ca 12 % av samtliga resor. Frekvensen av sådana långa resor torde vara något högre än genomsnittet för resor från Stockholm och avsevärt högre för resor från Norrbottens län.

För kalenderåret 1947 föreligga uppgifter om järnvägsföretagens inkomster av sådana resor utöver maximigränserna, som företagits på enskildas bekostnad. Enligt de sakkunnigas uppgifter erlade resenärerna i runt tal 66 000 kronor för sådana resor. Om ersättning utgått för dessa sträckor enligt samma beräkningsgrunder som för maximisträckorna, skulle järn-

vägarna ha erhållit ytterligare ca 53 000 kronor, motsvarande knappt två procent av den summa, som av statsmedel utgick för järnvägsresor av ifrågasvarande slag under 1947. Därest samma resor skulle ha företagits helt på statens bekostnad hade den sammanlagda utgiften för de fria resorna stigit med ca 119 000 kronor eller 3,7 %. De sakkunniga ha erfarit, att under sommaren 1948 resenärer med fria resor från Stockholms centralbangård erlade 14 672 kronor för överskjutande sträckor medan 36 156 kronor inbetalades i avgifter för snälltåg, resgods och cyklar. Den enskildes kostnad för resa utöver maximigräns har under åren 1946 och 1947 uppgått till genomsnittligt ca 5 kronor.

Under år 1947 biföll socialstyrelsen 143 av 147 inkomna ansökningar om dispens från maximibegränsningen för de fyra nordligaste länen. 1948 inkommo enligt en inom socialstyrelsen gjord sammanställning 86 dylika ansökningar, av vilka 84 bifölls.

Med utgångspunkt från dessa uppgifter framhålla de sakkunniga bl. a. följande.

Gällande maximibegränsning av de fria resornas längd synes vara av ringa betydelse då det gäller att nedbringa reslängden. Föreliggande uppgifter synas styrka uppfattningen att något egentligt val av rese mål i allmänhet icke föreligger. De sakkunniga äro också av den uppfattningen, att långa järnvägsresor i allmänhet icke framstå såsom något eftersträfvansvärt, i synnerhet icke då det gäller resor med barn. Den som har ett feriehem för barnen att tillgå på nära håll är oftast glad att slippa företaga en lång och tröttande resa. Den som reser en mycket lång sträcka gör det på grund av tvång: något feriehem på närmare håll kan, enligt den försäkran vederbörande skall avgiva till barnavårdsnämnden, icke anskaffas. De sakkunniga finna ingen anledning betvivla, att de sökandes uppgifter på denna punkt i största utsträckning äro riktiga.

De sakkunniga ha under utredningens gång konstaterat, att legitima behov av dispens för helt avgiftsfri resa utöver maximigräns föreligga — särskilt med avseende på ferie barnorganisationer — även i de län, där 600-kilometersgränsen gäller. För resor till semesterhem och kolonier gäller ingen maximigräns. Sålunda beredas t. ex. omkring 260 barn från Kiruna och Malmberget varje sommar kolonivistelse i Halland eller Östergötland. För dessa i motsats till övriga barn från samma orter beviljas alltså utan vidare avgiftsfria resor till orter belägna långt bortom 1 200-kilometersgränsen. Icke så få husmödrar från övre Norrland ha beretts plats på semesterhem i sydligaste Sverige.

Gränser uttryckta i fasta tal av kilometer järnväg ge ofta upphov till egendomliga avståndsrelationer. Sålunda kan man, för att välja ett extremt exempel, från Luleå inom 1 200-kilometersgränsen med järnväg väl nå Vagnhärad i södra Södermanland, medan Särna i nordligaste Dalarna befinner sig på ett avstånd av minst 1 239 kilometer med järnväg från Luleå. Detta exempel visar samtidigt, att de nuvarande gränserna verka mycket ojämnt. Sålunda avskäres en smal remsa av sydligaste Skåne genom 600-kilometersgränsen från Stockholm, medan för resenärer från Kiruna, trots att det fria avståndet är dubbelt så långt, gränsen går genom Gästrikland och i stort sett norr om Dalarna. Generellt kan sägas, att de fyra nordligaste länen resenärer genom gällande gränser utestängas från hela eller större delen av Sydsverige och under alla förhållanden från Västkusten och Skåne, försåvitt

de icke få dispens eller betala prisskillnaden för resa utöver maximigränsen. I motsatt riktning är t. ex. Dalarna utan extra kostnad uppnåeligt endast för en del av Skånes befolkning. Betydande områden inom landets norra och södra delar äro ömsesidigt avskurna från varandra.

Om sålunda redan de nuvarande begränsningarna förorsaka en icke önskvärd uppdelning av landet ur resenärens synpunkt, komme, fortsätta de sakkunniga, en förkortning av maximisträckorna med t. ex. omkring en tredjedel att i än högre grad från de anförda synpunkterna medföra en isolering av skilda landsdelar från varandra. De sakkunniga anförä härom.

Stockholmarna komme att genom en 400-kilometersgräns avskäras från större delen av Götaland, delar av Västsverige samt nästan hela Norrland. Från Göteborg kunde man med samma begränsning icke resa fritt till östra Södermanland, Uppland eller inre Dalarna. Från Malmö nådde man ej längre mot norr än till Östergötland och Västergötland. Skulle i konsekvens med denna gränsdragning maximigränsen för t. ex. Norrbottens län läggas vid 800 kilometer bleve följden, att man från Kiruna icke skulle nå fram till Östersund.

Till förmån för en sådan gränsdragning synas inga andra än rent ekonomiska skäl kunna andragas.

Vidare ha de sakkunniga anförd följande.

De inkomster, som inflyta till transportföretagen i form av avgifter från de enskilda resenärerna för resor utöver maximigräns, äro ytterst obetydliga. De motsvaras av ett betydande arbete för såväl barnavårdsnämnder som trafikföretag, vilka skola för varje resenär kontrollera resans längd och i förekommande fall debitera kostnad för resa utöver maximigränsen. Därtill kommer bestyret med intygsskrivning och undersökning, som enligt gällande bestämmelser föregår varje medgivande till resa utöver maximigräns.

Någon nämnvärd återhållande verkan på den enskilde torde, på grund av den förmånliga prisberäkningen, kostnaden för överskjutande sträcka inte ha.

Då utredningen haft till ändamål bl. a. att söka åstadkomma organisatoriska förenklingar föreslå de sakkunniga under åberopande av det anförda, att maximibegränsningen helt slopas. Härigenom skulle undanröjas bestämmelser, vilka för den enskilde mången gång framstått som onödigt tillkrånglade och klart orättvisa och för samhällsorganen och trafikföretagen medfört ett betydande arbete. De sakkunniga anförä vidare.

De sakkunniga äro medvetna om att detta förslag, därest inga kompletterande bestämmelser utfärdades, skulle medföra en ökad belastning av anslagen till fria resor. De äro likväl övertygade, att denna ökning blir jämförelsevis mycket liten och att den motsvaras av beaktansvärda fördelar. Likväl böra barnavårdsnämnderna, vilkas arbete med biljettbeställningarna enligt de sakkunnigas förslag skulle betydligt minskas, av tillsynsmyndigheten manas att i möjligaste mån stävja tendenser till en onödig utsträckning av resornas längd.

Med hänsyn till förändringarna av den allmänna inkomstnivån samt till den taxehöjning på järnvägarna, som genomförts 1948, ha de sakkunniga funnit sig böra förorda, att föreskriften om minimibegränsning ändras därhän, att fri resa endast i undantagsfall må medgivas, därest priset för enkel resa för vuxen är lägre än 5 kronor. Detta skulle innebära, att den en-

skilde i allmänhet själv finge svara för reskostnaden, därest järnvägsresans längd underskred 65 kilometer.

Då det emellertid stundom för familjer med många barn och mycket låga inkomster kan medföra svårigheter att bestrida kostnaderna även för kortare resor, därest flera av barnen skola resa ut på ferievistelse, föreslås möjlighet för barnavårdsnämnd att i ömmande fall — utan onödiga formaliteter — medgiva undantag från nämnda regel.

En viss osäkerhet har, enligt vad de sakkunniga erfarit, kommit att råda beträffande minimibegränsningens giltighet med avseende på koloniresor. Tidigare ha kolonianordnare fått ersättning för barns och personals resor oavsett resornas längd. Då det gäller koloniresor har det i allmänhet icke varit den enskilde utan en organisation e. d., som bekostat resorna. Då kolonianordnaren icke synes böra försättas i ett sämre läge, därest kolonien ligger nära barnens hemort, föreslå de sakkunniga, att undantag från minimibegränsningen klart stadgas i fråga om resor till barnkolonier.

De sakkunniga ha icke varit beredda att ange någon uppskattning av de belopp, som kunde inbesparas för statsverket genom den föreslagna skärpningen av minimibegränsningen. Någon större ekonomisk betydelse komme förändringen helt visst icke att få. Likväl vore den ägnad att motverka den kostnadsökning, som kunde emotses, därest maximibegränsningen slopades.

De sakkunniga konstatera, att socialstyrelsen i vissa fall medgivit dispens för fri resa till svensk gränsstation, då resan avsett vistelse i ett nordiskt grannland. Under år 1948 ha enligt en inom socialstyrelsen gjord sammanställning inkommit 990 ansökningar om medgivanden till resor för vistelse i utlandet. 926 ansökningar, avseende 1 686 personer, ha bifallits. Dispensgivningen har enligt styrelsens uppgift uteslutande gällt resor till de nordiska grannländerna för personer, som inflyttat till Sverige från dessa länder eller rest till härifrån utflyttade anhöriga. Ansökningar om resor avseende andra länder ha icke i något fall bifallits. De sakkunniga ha på denna punkt icke funnit anledning föreslå någon ändring av nu tillämpade regler.

Yttranden.

Förslaget om maximibegränsningens slopande har i allmänhet mötts med tillfredsställelse i remissyttrandena. *Järnvägsstyrelsen* ansluter sig till de sakkunnigas mening och påpekar, att en sådan ändring skulle bespara järnvägarnas tjänsteställen mycket arbete och väsentligt underlätta expedieringen av resorna.

Vissa erinringar mot förslaget ha likväl framförts. *Statskontoret* förordar, under hänvisning till önskemålet att åstadkomma besparingar, att den sträcka, för vilken statsbidrag må utgå, i likhet med vad som gällde år 1943 maximeras för personer hemmahörande i Norrbottens och Västerbottens län till 100 mil, i Jämtlands och Västernorrlands län till 80 mil samt i riket i övrigt till 50 mil. *Husmoderssemesternämnden i Göteborgs och Bohus län* ställer sig tviv-

lande till lämpligheten av maximigränsernas avskaffande. Vida angelägnare än att förlänga resorna vore åtgärder bl. a. för att ge effektivare ekonomiskt stöd åt husmödrar, som av ekonomiska skäl och till följd av svårigheten att skaffa ersättare i hemmet under semestertiden nu ej kunna utnyttja förmånen av fria resor.

Högerns centrala kvinnoråd anser principiellt, att en maximibegränsning bör finnas, men vill av praktiska skäl ge sin anslutning till förslaget om begränsningens slopande, dock endast under förutsättning att en därav föranledd kostnadsökning på annat sätt kompenseras.

Mot de sakkunnigas förslag om minimibegränsningens skärpning gör *socialstyrelsen* ingen erinran. Styrelsen finner skäligt, att i enlighet med förslaget undantag i ömmande fall skal kunna göras från den regel, som fastställes, men önskar härvidlag klara direktiv. Ämbetsverket förordar sålunda, att undantag från minimibegränsningen medgives, därest i samma familj finnas minst fem personer över sex års ålder, som äro berättigade till fria resor. Behovet av en möjlighet till undantag enligt fastställda regler understrykes även av *barnavårdsnämnden i Göteborg*. *Barnavårdsnämnden i Stockholm* anser en skärpning av minimibegränsningen komma att medföra svårigheter för barnrika familjer. Om skärpningen genomfördes, måste en dispensmöjlighet finnas. Fria resor borde sålunda beviljas även för kortare sträckor om den sammanlagda resekostnaden för barnen skulle uppgå till eller överstiga exempelvis tio kronor. *Stockholms stads husmoderssemesternämnd* finner det önskvärt, att även minimigränsen för de fria resornas längd slopas. För ett bibehållande av nuvarande minimibegränsning uttala sig *barnavårdsnämnden i Malmö* och *husmoderssemesternämnden i Västernorrlands län*. Det anföres, att ansökan om fria resor under minimigränsen icke onödigtvis torde ske med hänsyn till det om ock ringa besväret, att resande till semesterhem i stor utsträckning skulle drabbas av en sådan begränsning, som dessutom skulle medföra svårigheter för feriebarnsverksamheten, samt att begränsningen under alla förhållanden är av ringa ekonomisk betydelse.

Med anledning av vad de sakkunniga anfört angående fria resor för vistelse i ett nordiskt grannland har *chefen för statskontoret, generaldirektören Björck* vid ärendets föredragning gjort ett särskilt uttalande till protokollet. Häri sägs, att enligt Björcks mening icke tillräckliga skäl föreligga att medgiva förmånen av fri resa för vistelse å ort inom utlandet.

Departementschefen.

Vad till en början angår resornas maximilängd har utredningen givit vid handen, att bestämmelserna härom äro betungande för såväl barnavårdsnämnderna som transportföretagen. Dessa bestämmelser och den med desamma sammanhängande debiteringen av kostnaden för varje enskild resa ha beräknats medföra ett arbete, vari uppskattningsvis ingå tillhoppa minst en miljon räkneoperationer per år. Detta arbete synes icke stå i rimlig proportion till den ekonomiska betydelsen av maximibegränsningen. Vidare synes, såsom

framgår av de sakkunnigas redogörelse, denna begränsning icke sällan i praktiken leda till sakligt otillfredsställande resultat. Jag ansluter mig därför till förslaget att slopa bestämmelserna om begränsning av den längd, för vilken de ifrågavarande resorna äro fria. Samtidigt delar jag dock de sakkunnigas uppfattning, att barnavårdsnämnderna böra söka motverka en onödig utsträckning av resornas längd.

Även förslaget om en skärpning av minimibegränsningen därhän, att fri resa i regel endast må beviljas, därest priset för enkel resa för vuxen är lägre än 5 kronor, kan jag godtaga. Den föreslagna dispensmöjligheten synes lämpligen böra ges den utformningen, att fria resor likväl av barnavårdsnämnd må kunna medgivas i fall, då kostnaden för färdbiljetter för sökandens barn skulle komma att uppgå till sammanlagt 10 kronor eller däröver.

Någon minimibegränsning har hitintills icke tillämpats beträffande koloniresor. Dessa resor böra även i framtiden vara undantagna från ifrågavarande begränsning.

De nya reglerna om resornas längd synas om möjligt böra tillämpas redan under innevarande års resesäsong.

Beträffande resor för vistelse i nordiskt grannland finner jag i likhet med de sakkunniga ej anledning föreslå någon ändring av nu tillämpad praxis. Socialstyrelsen bör således även framdeles kunna medgiva rätt till fri resa till svensk gränstation, därest resan avser vistelse i något av de nordiska grannländerna.

Vissa bestämmelser i övrigt för de fria resorna.

Gällande bestämmelser.

Å s. 3—4 har redogjorts för vissa bestämmelser angående fria resor för barn och vårdare. Härutöver må följande anföras. Som sådana särskilda skäl, vilka kunna föranleda att fri resa medges vårdare till barn över 10 år, räknas enligt socialstyrelsens anvisningar exempelvis försenad utveckling eller klenhet hos barnet eller särskilt besvärlig resväg med flera tågbyten. Avgiftsfrihet gäller för vårdares återresa antingen tillsammans med barnet vid ferievistelsens slut eller inom 10 dagar från framresan. Endast i undantagsfall, t. ex. om resan företages med minst tre barn under fem år, beviljas fri resa för mer än en vårdare i samma familj. I allmänhet skall vårdarresa företagas av modern.

Beträffande bestämmelserna för husmodersresor till enskilt ordnad semestervistelse torde likaledes få hänvisas till förenämnda redogörelse.

Vad angår husmödrars resor till semesterhem stadgar semesterhems-kungörelsens 7 §, att efter socialstyrelsens bemyndigande avgiftsfri resa må av semesterhemmets anordnare medgivas gäster och personal vid av socialstyrelsen godkänt hem. Kungörelsen angående husmoderssemesternämnder innehåller i 2 § ett stadgande av innebörd, att husmoderssemesternämnd skall

utöva tillsyn över att uttagningen av gäster till sådana semesterhem för husmödrar, som av socialstyrelsen bemyndigats medgiva gäster och personal avgiftsfria resor, sker med hänsyn till gästernas rekreationsbehov och sociala förhållanden.

Resa till semesterhem är underkastad samma minimibegränsning som andra fria resor och må medgivas endast en gång varje år. Reglerna rörande bortvarons längd äro desamma som för övriga husmodersresor. Därest semesterhemsanordnare icke har bemyndigande att själv utfärda biljettbeställningar åligger det barnavårdsnämnden i semesterhemsresenärens hemkommun att på grundval av intyg från semesterhemmet utfärda beställning. Någon ytterligare prövning av frågan skall därvid icke ske.

Sålunda gälla för semesterhemsresenärer icke några regler om maximibegränsning, utan resan är helt avgiftsfri oavsett väglängden. Ej heller utgör tidigare under året företagen vårdarresa något hinder för vederbörande att erhålla avgiftsfri resa till semesterhemmet. Då vid urvalet av semesterhems-gäster hänsyn skall tagas till rekreationsbehov och sociala förhållanden, sker ej heller någon inkomstprövning eller kontroll av barnantalet inför barnavårdsnämnden då biljettbeställning utställes.

De sakkunniga.

Vad till en början angår barns och vårdares resor ha de sakkunniga icke föreslagit någon ändring av 14-årsgränsen för barns resor till enskilt ordnad ferievistelse.

Såsom förut nämnts framhålla de sakkunniga, att vårdarresorna i stor utsträckning företagas av husmödrar. De sakkunniga uppge sålunda, att husmödrarnas semesterbehov synes tillgodoses i ungefär lika mån av vårdar- och husmodersresor. Det antal fall, då annan person än modern reser som vårdare, utgör ca 11 % av hela antalet vårdarresor. Vårdare för barn över 10 år förekomma i genomsnittligt ca 3 % av hela antalet vårdarresor. Antalet fall, då mer än en vårdare för barn tillhörande samma familj beviljats fri resa, utgjorde under andra halvåret 1947 drygt en procent av samtliga vårdarresor. För de stora städerna synas frekvenstalen i de nämnda fallen vara avsevärt lägre än genomsnittet för hela landet.

De sakkunniga förklara, att de icke funnit föreliggande uppgifter rörande missbruk av förmånerna på denna punkt motivera restriktiva åtgärder, vilka för det stora flertalet resenärer inom ifrågavarande kategori skulle medföra ökat krångel. Vissa rekommendationer riktas dock till social- och järnvägstyrelserna i avsikt att medverka till en ytterligare nedskärning av antalet sådana vårdarresor, som icke företagas av modern.

Vad angår vårdaråldern återge de sakkunniga ett yttrande av socialstyrelsen, vari framhålles, att det stora flertalet barn — framför allt landsbygdens barn och alldeles särskilt barnen i de norrländska länen — äro mycket litet resvana. Många av dessa barn hade aldrig förut rest på tåg. De kunde därför icke skickas i väg ensamma. Många barn skulle helt visst gå förlustiga en önsk-

vård rekreationsresa, om man toge bort möjligheterna för dem att ha vårdare med sig. Man kunde nu med hänsyn till trafiksituationen icke heller begära tågpersonalens bistånd för tillsyn av barnen och hjälp åt dem vid tågombyten och avstigningar. De sakkunniga finna med hänsyn till det anförda, att gällande bestämmelser om vårdaråldern böra bestå oförändrade.

Rörande bortovarons längd ha de sakkunniga upplyst, att under andra halvåret 1947 i runt tal 11 % av barnen vistades borta kortare tid än fyra veckor samt att under samma tid 5,8 % av husmödrarna beviljades undantag från regeln om minst tio dagars bortovaro. De sakkunniga ha icke funnit anledning föreslå ändring i gällande tidsbegränsningar eller därmed sammanhängande regler.

I fråga om husmodersresor till enskilt ordnad semestervistelse ha de sakkunniga granskat det s. k. tvåbarnsvillkoret, d. v. s. bestämmelsen att fri resa i regel må medgivas husmoder endast om hon har minst två hemmavarande barn, av vilka intetdera under det år då resan företages uppnår högre ålder än 14 år. De sakkunniga ha härvid hänvisat till riksdagens uttalande 1946 (rd. skr. nr 278), att frågan om rätt till fria resor för husmödrar med endast ett minderårigt barn borde tagas under förnyat övervägande sedan erfarenhet vunnits beträffande den ifrågavarande verksamheten.

Antalet husmödrar, som företagit s. k. husmodersresor, har av de sakkunniga uppskattats till 30 000 à 35 000 under år 1948. Det för ändamålet anvisade anslaget har under budgetåret 1947/48 visat sig otillräckligt. Detta torde enligt de sakkunnigas mening bli fallet även innevarande budgetår, för vilket 700 000 kronor anvisats. Vidare anför de sakkunniga bl. a.

Beräkningar av antalet hushåll med olika antal minderåriga barn ha föranlett antagandet, att en utsträckning av rätten till fria resor att gälla även husmödrar med endast ett minderårigt barn skulle fördubbla antalet till denna förmån berättigade. Utifrån det antagandet, att mödrar med endast ett barn ha lättare än flerbarnsmödrarna att ordna en tids ledighet från hushållsgöromål och barnskötsel, torde ökningen av antalet husmodersresor vid tvåbarnsvillkorets slopande sålunda böra beräknas till åtminstone en fördubbling. Kostnaderna för denna form av reseverksamhet skulle i sådant fall kunna förväntas stiga till 1,8 à 2 miljoner kronor.

De sakkunniga förklara sig icke anse tillräckliga skäl föreligga att f. n. generellt utsträcka rätten till fria husmodersresor även till ettbarnsmödrarna. För detta ställningstagande åberopas ekonomiska och trafiktekniska skäl, varjämte de sakkunniga hänvisa till dessa mödrars möjlighet att erhålla fria resor som vårdare om de ha barn under 10 år. Behovet av fullständig avkoppling från arbetet med barnen torde, anför de sakkunniga, för denna kategori vara betydligt mindre än för mödrar med flera barn.

De sakkunniga ha vidare behandlat den i resekungörelsen medgivna möjligheten för husmoderssemesternämnd att bevilja dispens från tvåbarnsvillkoret i de fall, då husmodern på grund av stor arbetsbörda eller klenhet anses vara i särskilt behov av vila och rekreation. Om de erfarenheter, som på denna punkt vunnits under tiden 1946—1948, anför de sakkunniga i huvudsak följande.

Under budgetåret 1946/47 ha omkring 11 % av husmodersresorna avsett personer, som beviljats dispens från tvåbarnsvillkoret. Under andra halvåret 1947 har detta procenttal stigit till 18, varvid en viss övervikt för landsbygdens husmödrar gjort sig märkbar.

Det nämnda medgivandet föranledes ofta därav, att husmodern har ett barn under den angivna åldersgränsen och flera hemmavarande barn i högre ålder. Det har även ifrågasatts, huruvida icke en mor, som fostrat en stor skara barn men nu icke längre har några barn i angiven ålder kvar i hemmet, vore i lika mån förtjänt och i behov av en husmodersresa som de därtill enligt gällande bestämmelser berättigade mödrarna. En sådan moder som helt eller delvis avslutat sin fostrargärning, borde enligt en framkommen mening uppmuntras med en fri resa t. ex. för att hälsa på hos sina barn. På samma sätt skulle en sådan rätt till avgiftsfri resa kunna i någon mån ersätta mor- eller farmödrars uppoffringar för sina barnbarn och deras ansträngningar att bereda barnbarnens föräldrar tillfälle till semester.

Enligt de sakkunnigas mening motsvara dessa uppfattningar rörande husmodersresornas ändamål knappast den avsikt med verksamheten, som företräddes av riksdagen då ifrågavarande beslut fattades. Även om en utsträckning av reseförmånerna i och för sig vore synnerligen önskvärd och de nämnda kategorierna av mödrar särskilt väl värda uppmuntran, skulle ett förslag i enlighet med dylika önskemål föranleda ökade krav på statliga anslag för denna verksamhet. De sakkunniga anse sig under nuvarande förhållanden icke böra framlägga ett sådant förslag.

Emellertid torde ett icke alldeles obetydligt antal av just de mödrar, för vilka förmånen av fria resor i detta sammanhang ifrågasatts, få eller kunna få förmånen av någon tids vistelse vid semesterhem. Det synes böra vara barnavårdsnämnderna angeläget att uppmuntra dessa mödrar att söka erhålla inbjudan till semesterhemmen.

De sakkunniga ha slutligen funnit anledning understryka den av tillsynsmyndigheten utfärdade anvisningen, att dispens av nu ifrågavarande slag bör lämnas endast undantagsvis.

I fråga om de fria resorna till semesterhem för husmödrar ha de sakkunniga upplyst, att antalet resande till semesterhem hittills utgjort 3 000 à 4 000 per år, vari ingår ett hundratal personer tillhörande hemmens personal. Dessa resor synas i betydande utsträckning vara relativt korta resor, då semesterhemmens gäster oftast höra hemma i det län, där hemmet är beläget. De sakkunniga anföra vidare bl. a.

De särskilda rättigheter på de fria resornas område, som givits semesterhemsanordnarna, ha motsvarats av det vid skilda tillfällen upprepade kravet, att uttagningen av gäster till hemmen sker med hänsynstagande till rekreationsbehov och sociala förhållanden. De sakkunniga ha sett som sin uppgift att granska denna uttagning utifrån den utgångspunkten, att de fria resorna till semesterhemmen borde beviljas enligt åtminstone i huvudsak samma normer som gälla för fria resor till enskilt ordnad semestervistelse.

Tillräckligt material för en detaljerad bedömning av ifrågavarande spörsmål föreligger icke. Semesterhemsanordnarna ha hittills haft mycket fria händer, då det gällt uttagningen av gäster. De upplysningar, som lämnats de sakkunniga, ge emellertid vid handen, att i viss utsträckning fri resa till semesterhem beviljats personer, vilkas ekonomiska eller andra sociala förhållanden ingalunda skulle möjliggjort för dem att erhålla fri resa till enskilt ordnad semestervistelse.

De sakkunniga anföra, att även om meningen varit att det statliga stödet till semesterhemsgästerna skulle utgå efter till dels andra och mindre stränga normer än som gälla för övriga fria resor, husmoderssemesternämnderna syntes böra mer uppmärksamt än hittills följa verksamheten och uppmärksamma förekommande fall, i vilka berättigandet av statliga stödåtgärder kunde dragas i tvivelsmål. Det borde vara socialstyrelsen angeläget att öva en av erfarenheterna påkallad tillsyn över verksamheten och utfärda de kompletterande bestämmelser, som må finnas behövliga. De sakkunniga ifrågasätta, huruvida icke barnavårdsnämnderna åtminstone upplysningsvis borde höras även i fråga om sådana gäster vid semesterhem, för vilka statligt stöd utgår. Det borde även övervägas, om icke den rätt att själva utställa biljetter, som ett mindre antal semesterhemsanordnare erhållit, med fördel kunde bringas att upphöra.

De sakkunniga konstatera rörande utländska medborgares resor, att socialstyrelsen 1947 utfärdat en bestämmelse av innebörd, att barn och hustru till utländsk undersåte kunna erhålla fria resor på samma villkor som gälla för rätt till allmänt barnbidrag. Ej heller på denna punkt ha de sakkunniga funnit anledning föreslå ändring av gällande regler.

Vid en granskning av den nuvarande organisationen av reseverksamheten ha de sakkunniga funnit densamma i stort sett ändamålsenlig. Tankbara förenklingar höra samman med de i annat sammanhang behandlade frågorna om inkomstprövning, resornas längd o. s. v. Ej heller ha de sakkunniga funnit anledning föreslå några förändringar i fråga om det kontrollintyg, varmed den enskilde är skyldig styrka att han uppfyllt de villkor, som gälla för de fria resorna.

Yttranden.

Vad angår 14-årsgränsen för barns rätt till fri resa beklagar *Stockholms stads barnavårdsnämnd*, att de sakkunniga icke ansett sig kunna f. n. tillstyrka höjning av åldersgränsen till 15 år.

De sakkunnigas uttalanden rörande vårdarresorna och bortovarons längd ha icke föranlett några erinringar.

Beträffande tvåbarnsvillkoret för husmodersresor har *barnavårdsnämnden i Malmö* anfört, att det kanske vore tillrådligt med en uppmjukning av villkoret i vissa fall. Nämnden avser därvid främst förvärvsarbetande ettbarnsmödrar samt gamla husmödrar, som en gång fostrat upp en stor barnskara. Man borde, förmenar nämnden, på något sätt ordna för dessa kategorier, kanske genom resor till nedsatt pris. *Barnavårdsnämnden i Nacka* uttalar den uppfattningen, att bestämmelserna på denna punkt varit alltför begränsade och att frågan om en utsträckning av rätten till fria resor för husmödrar bör upptagas till behandling vid lämplig tidpunkt. Nämnden meddelar, att den under de senaste åren anslagit medel för att motverka olägenheterna av det gällande tvåbarnsvillkoret. *Husmoderssemesternämnden i Gävleborgs län* finner det böra erkännas, att de nu

gamla husmödrarna i 60-årsåldern och däröver praktiskt taget aldrig fått åtnjuta några av de sociala förmåner, som numera i så hög grad komma yngre mödrar och husmödrar till godo. Ur rättvisesynpunkt borde man därför kunna visa dem en viss välvilja, då det gäller dispenser för husmodersresor. Nämnden ifrågasätter, om man ej kunde medgiva dessa gamla husmödrar dispens för *en* resa, medan man sedan endast i alldeles särskilda undantagsfall utsträckte dispensgivningen till ytterligare resor. *Svenska landsbyggdens kvinnoförbund* håller före, att de husmödrar från småbrukar- och bondehemmen, som erhållit dessa dispenser, icke utan större finansiellt nödläge än nu är för handen borde ha nekats dispens.

Vad beträffar resor till semesterhem har *socialstyrelsen* i huvudsak anslutit sig till de sakkunnigas uttalanden. Styrelsen har emellertid därjämte förordat en bestämmelse om att barnavårdsnämnden i sökandens hemort skall tillfrågas om lämpligheten av vederbörandes vistelse å semesterhem. Erfarenheten har också enligt styrelsens förmenande visat, att rätten för semesterhemsanordnare att utfärda biljettbeställningar torde kunna upphävas. *Husmoderssemesternämnden i Norrbottens län* framhåller såsom en brist, att de sakkunniga ej framlagt några förslag till ändring av bestämmelserna rörande semesterhemsresor. Någon egentlig och på grundval av lokal kännedom företagen prövning av ifrågavarande resenärers sociala förhållanden och rekreationsbehov förekommer enligt nämndens mening knappast. Då socialstyrelsen, sedan semesterhemmen ansökt om driftbidrag från stat och landsting, önskade besked från husmoderssemesternämnden om att gästernas resa till och vistelse vid hemmen varit motiverade, vore det omöjligt för nämnden att lämna något dylikt besked. Nämnden framhåller nödvändigheten av att barnavårdsnämnderna erhålla uppgiften att uttala sig om semesterbehovet och det berättigade i beviljande av fri resa även beträffande husmödrar, som önska vistas å semesterhem. I detta sammanhang berör nämnden de svårigheter att utnyttja samhällets semesterförmåner, som föreligga för husmödrar i hem med stora barnskaror och särskilt stor arbetsbörda. Ett sätt att lösa dessa husmödrars problem vore att det ordnades semesterkolonier, dit mödrarna kunde medföra de minsta barnen som där borde kunna få tillsyn av särskild personal. Ett annat sätt vore enligt nämndens mening att det genom samhällets försorg ordnades någon form av hemhjälp för dessa mödrar.

Även *husmoderssemesternämnden i Västernorrlands län* håller före, att den rätt att utställa biljetter, som f. n. finnes för vissa semesterhemsanordnare, kan bringas att upphöra. *Husmoderssemesternämnden i Gävleborgs län* finner den bristande noggrannheten i prövningen från semesterhemmens sida böra påtalas. Nämnden säger sig ha för avsikt att föreslå landstingets förvaltningsutskott, att driftbidrag från landstinget ej får utgå till semesterhemmen för andra husmödrar än sådana, vilkas mottagande godkänts av vederbörande barnavårdsnämnd. Därmed torde emellertid tillräcklig kontroll icke kunna utövas gentemot företag, som icke ansöka om landstings-

bidrag. Det enklaste vore därför, anför nämnden, en föreskrift att barnavårdsnämnderna icke ha rättighet att utfärda biljett till semesterhem för andra husmödrar än sådana, vilkas vistelse på hemmen i förväg godkänts av vederbörande nämnd, samt att den nu gällande rättigheten för vissa hem att själva utfärda biljetter borttages. *Husmoderssemesternämnden i Stockholms stad* anser det kunna ifrågasättas, om icke den rätt att utställa biljettrekvisitioner, som givits vissa semesterhemsanordnare, bör överföras till husmoderssemesternämnderna. I Stockholm har av praktiska skäl den ordningen införts, att husmoderssemesternämndens expedition utställer biljettrekvisition i samband med beviljandet av ansökan om fri resa för husmoder eller för vistelse å semesterhem. Husmoderssemesternämnden anser sig därigenom ha erhållit erforderlig kontroll över att rätten till fria resor icke missbrukas.

En annan uppfattning redovisas av *Malmö stads barnavårdsnämnd*, som anser den vissa semesterhemsanordnare tillerkända rätten att utfärda biljettbeställningar ha sin betydelse. Därigenom kunde man förebygga många kontroverser med de mindre barnavårdsnämnderna, som ännu icke tycktes ha fått klart för sig de särbestämmelser, som gälla för resor till semesterhem. *Husmoderssemesternämnden i Göteborgs och Bohus län* säger sig finna de sakkunnigas antydningar om ökad kontroll av hemmen opåkallade vad angår nämndens verksamhetsområde och hävdar, att semesterhemmens hittillsvarande fria och självständiga ställning bör bibehållas. *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* har intet att erinra mot förslaget att semesterhemmens rätt att utfärda biljettrekvisitioner indrages. Däremot skulle förbundet anse det ganska olyckligt, om barnavårdsnämnderna inkopplades på uttagningen av gäster till hemmen. Fall, då gäster som ej skulle haft dessa förmåner blivit antagna, hörde säkerligen till undantagen.

Med anledning av de sakkunnigas uttalanden angående utländska medborgares rätt till fria resor har *chefen för statskontoret, generaldirektören Björck*, gjort ett uttalande till protokollet av innebörd, att det ej borde ifrågakomma att i nu berörda avseende med svensk medborgare jämställa utlänning, som vistas här i riket.

Beträffande organisationen och kontrollen av reseverksamheten har *statskontoret* föreslagit införandet av en sådan bestämmelse, att fria resor icke må beviljas i fall, där vederbörandes skyldigheter med avseende å kontrollen av tidigare åtnjutna fria resor ännu icke fullgjorts. *Högerns centrala kvinnoråd* betonar, att man borde söka åstadkomma all slags förenkling i systemet men att samtidigt de kommunala myndigheterna borde beredas större möjligheter att mer effektivt utöva den vederbörliga kontrollen över verksamheten. Vikten av effektiv kontroll i varje avseende understrykes av rådet även i annat sammanhang. *Folkpartiets kvinnoförbund* finner det böra undersökas, om icke en större decentralisering av tillsynsmyndigheten innebure en möjlighet till ytterligare förenkling av organisationen.

Departementschefen.

I de frågor, som behandlas i detta avsnitt, kan jag i huvudsak instämma i vad de sakkunniga anført. Jag förordar sålunda, att nu gällande bestämmelser bibehållas såvitt angår barnens ålder, vårdarresorna och den s. k. vårdaråldern, bortovarons längd samt det s. k. tvåbarnsvillkoret vid husmodersresor. Ej heller beträffande utländska medborgares resor eller organisationen av reseverksamheten har jag något att erinra mot de sakkunnigas uttalanden.

Statskontoret har föreslagit, att den som icke uppfyllt sina skyldigheter med avseende på kontrollen av tidigare fria resor icke må beviljas ny sådan resa. Jag finner det av praktiska skäl icke möjligt att föreslå en bestämmelse av ifrågasatt innebörd, då nämligen detta skulle förutsätta en landsomfattande och fortlöpande registrering av sådana personer, vilka icke fullgjort sina skyldigheter i ifrågavarande avseende. Likväl synes det mig angeläget betona vikten av att givna föreskrifter rörande bortovarons längd m. m. iakttagas. I fall av uppenbart åsidosättande av gällande bestämmelser må barnavårdsnämnd, på vilken det i sista hand ankommer att bevilja avgiftsfri resa, kunna neka sökande sådan förmån.

Vad angår de fria resorna till semesterhem för husmödrar ha de sakkunniga förordat en noggrann tillsyn över verksamheten och ifrågasatt, om icke barnavårdsnämnderna borde höras upplysningsvis i fråga om sådana gäster vid semesterhem, för vilka statligt stöd utgår. Upphävande av den vissa semesterhemsanordnare tillkommande befogenheten att själva utfärda biljettbeställningar ifrågasattes även.

Rörande uttagningen av gäster till semesterhemmen finnas, såsom förut nämnts, icke bestämmelser meddelade i författning i annan mån än att kungörelsen angående husmoderssemester-nämnder i 2 § stadgar, att nämnderna skola utöva tillsyn över att uttagningen sker med hänsyn till gästernas rekreationsbehov och sociala förhållanden. Av vad de sakkunniga anført framgår, att i viss utsträckning fri resa till semesterhem torde ha beviljats personer, vilkas ekonomiska eller andra förhållanden icke skulle ha möjliggjort för dem att erhålla fri resa till enskilt hem. Ehuru jag icke finner det sannolikt, att fria resor till semesterhem i större omfattning kommit sådana husmödrar till godo, som icke varit i behov därav, finner jag lämpligt, att samma bestämmelser om inkomst- och förmögenhetsprövning gälla för fria husmodersresor till enskilda hem och till semesterhem. Jag förordar därför, att avgiftsfri resa till semesterhem endast må medgivas efter sådan inkomst- och förmögenhetsprövning, som i det föregående föreslagits beträffande barns och husmödrars resor till enskilda hem. Då gästerna vid semesterhemmen även nu i de allra flesta fall torde tillhöra samma inkomst-kategorier som de husmödrar, vilka få fria resor till enskilda hem, torde den föreslagna bestämmelsen icke medföra någon nämnvärd faktisk inskränkning i rätten till fria resor till semesterhem. Inkomstprövningen synes böra äga rum då biljettbeställning utfärdas, vilket av praktiska skäl bör ske i hemorten och lämpligen av barna-

vårdsnämnden. Den rätt att utfärda biljettbeställningar, som givits vissa semesterhemsanordnare, bör därför upphöra.

Utöver vad i det föregående anförts ha vissa smärre ändringar i syfte att förtydliga den nu gällande resekungörelsen befunnits lämpliga. Sålunda har en ändring synts befogad av bestämmelsen i 6 §, att avgiftsfri resa avser billigaste färd med tåg, omnibus eller båt från hemorten till vilo- eller rekreationsorten och åter. Såsom det påpekats i den tidigare lämnade översikten av gällande bestämmelser har socialstyrelsen be-myndigats att i vissa undantagsfall ersätta resa med taxebil till och från järnvägsstation. Bestämmelsen om billigaste färd har icke heller ansetts böra strikt tillämpas, därest detta skulle innebära att en opraktisk resväg med t. ex. eljest onödiga tågbyten måste väljas. Med hänsyn härtill synes det böra ankomma på socialstyrelsen att för särskilda fall medgiva undantag från den nämnda bestämmelsen.

Anslagsfrågor.

Socialstyrelsen.

I skrivelse den 19 augusti 1948 har socialstyrelsen framlagt beräkning av medelsbehovet för budgetåret 1949/50 under förslagsanslagen till Fria resor för barn och till Bidrag till husmoderssemestern.

Styrelsen har beträffande anslaget till Fria resor för barn hänvisat till att resultatet av förenämnda sakkunnigutredning kunde komma att inverka på anslagsbehovet för nästa budgetår samt tills vidare beräknat medelsbehovet till 5 500 000 kronor eller samma belopp som anvisats för innevarande budgetår.

I fråga om anslaget till Bidrag till husmoderssemestern har styrelsen uppgivit, att kostnaderna för fria resor för husmödrar till enskilda hem under budgetåret 1947/48 uppgått till ca 855 000 kronor. För innevarande budgetår ha för detta ändamål beräknats 700 000 kronor. Styrelsen föreslår, att ett belopp av 900 000 kronor upptages för ändamålet under nästa budgetår.

För driftbidrag till semesterhem ha innevarande budgetår beräknats 500 000 kronor. Utgifterna under budgetåret 1947/48 utgjorde enligt styrelsens uppgift ca 315 000 kronor. Då antalet semesterhemsanordnare, som söka statligt driftbidrag, ökar år från år, föreslår styrelsen, att 500 000 kronor fortfarande upptagas för detta ändamål.

Kostnaderna för fria resor till semesterhem uppgingo under förra budgetåret enligt styrelsens uppgift till ca 120 000 kronor. Styrelsen föreslår, att det för detta ändamål beräknade beloppet höjes från nuvarande 100 000 kronor till 150 000 kronor.

Slutligen har styrelsen beträffande det till stipendier för underlättande av husmoderssemestern avsedda, maximerade anslagsbeloppet anført, att husmodersstipendierna visat sig vara till stor nytta då det gällt att bereda uttröttade

husmödrar och framför allt husmödrar med stora barnskaror erforderlig vila och rekreation. Enligt styrelsens uppfattning vore denna stipendiehjälp till husmödrarna så värdefull, att en utvidgning av densamma vore önskvärd. Styrelsen föreslår, att för ändamålet beräknas ett med 200 000 kronor till 1 000 000 kronor förhöjt belopp.

Hela medelsbehovet under anslaget till Bidrag till husmoderssemestern uppskattas sålunda av socialstyrelsen till (900 000 + 500 000 + 150 000 + 1 000 000) 2 550 000 kronor, innebärande en ökning med 450 000 kronor i förhållande till det för innevarande budgetår anvisade anslaget.

De sakkunniga.

De sakkunniga ha icke framlagt några beräkningar av medelsbehovet för nästa budgetår. De ha emellertid diskuterat möjligheten att reducera anslagsbehovet genom att införa en särskild expeditionsavgift. Härom ha de sakkunniga anfört bl. a. följande.

I det föregående har föreslagits, att maximibegränsningen av resornas längd slopas. Därigenom skulle resenärerna beredas en väsentlig förmån. Å andra sidan innebär minimibegränsningen att ett visst antal personer över huvud icke beviljas fria resor till enskilt ordnad ferievistelse. Det synes sålunda icke kunna anses obilligt gentemot någon, att en begränsning av i princip samma slag, som till följd av minimigränsen drabbar de resande med korta resor, genomföres för alla resande med fria resor till enskilda hem. En sådan begränsning skulle kunna ges karaktären av en expeditionsavgift. Denna kunde lämpligen upptagas av avresestationen och kvitteras med en särskild biljett eller ett märke motsvarande järnvägens fraktmärken.

Vissa resor beröra ej järnvägarna. Det antal resor, som företas enbart med buss eller med båt, är emellertid så litet, att man av praktiska skäl lämpligen kunde avstå från expeditionsavgiften i dessa fall.

Vid bedömningen av frågan om en sådan expeditionsavgifts storlek böra hänsyn tagas till de ekonomiska följderna för såväl den enskilde som staten. Även om helt naturligt ingen expeditionsavgift skulle uttagas för barn under 6 års ålder synas hänsynstaganden särskilt till de barnrika familjerna kräva, att avgiften icke sättes för högt. En expeditionsavgift utgående med två kronor för fram- och återresa för äldre resande, d. v. s. husmödrar och vårdare, och med en krona för barn, synes motsvara vad man sålunda skulle kunna tänka sig.

Därest de fria resornas antal beräknas inom en tämligen nära framtid uppgå till 200 000 per år och de olika resandekategorierna antagas uppgå till samma relativa tal som nu är fallet skulle en dylik expeditionsavgift ge följande effekt: för 60 000 vårdare och 40 000 husmödrar skulle inflyta 200 000 kronor och för 50 000 barn (övriga 50 000 barn äro under 6 år) 50 000 kronor, summa sålunda 250 000 kronor, som vid avräkning mellan järnvägs- och socialstyrelserna kunde krediteras den senare. Anslagsbehovet skulle således minska med ett dylikt belopp.

Med dessa överväganden angående införandet av en s. k. expeditionsavgift och beräkningar av den ekonomiska effekt, som en sådan åtgärd skulle få, säga sig de sakkunniga ha velat anvisa en framkomlig väg för att göra besparingar under reseanslagen.

I detta sammanhang torde få nämnas, att de sakkunniga föreslagit en för-

enklad prisberäkning för de fria resorna. De sakkunniga framhålla, att kostnaden för varje enskild resa f. n. noggrant uträknas, varefter utförliga specifikationer överlämnas till socialstyrelsen såsom underlag för ersättningsanspråken från järnvägsföretagens sida. Enligt utförda beräkningar har den genomsnittliga resekostnaden för olika kategorier av resenärer med fria resor företett endast obetydliga skillnader mellan åren 1946 och 1947. Sålunda borde, såsom under kriget skedde i fråga om militärpersonalens resor, vissa enhetspriser kunna fastställas för de fria resorna. En framtida ytterligare förenkling vore, uttala de sakkunniga, att ett visst belopp av riksdagen direkt ställdes till järnvägsstyrelsens disposition såsom ersättning för fria resor. Det nuvarande förfarandet ter sig i flera avseenden onödigt invecklat med hänsyn till att det dock gäller överförande av penningmedel från ett statligt organ till ett annat.

Yttranden.

I den mån remissyttrandena innehålla några särskilda uttalanden i fråga om en expeditionsavgift äro dessa i det övervägande antalet fall negativa.

Socialstyrelsen finner det olämpligt att förknippa denna allmänna socialpolitiska förmån med en generell avgift, som skulle uttagas även vid resor under den nuvarande maximigränsen. Styrelsen avstyrker sålunda en sådan åtgärd. Om den ändock skulle vidtagas måste avgiften enligt ämbetsverkets mening uttagas av järnvägsstationerna, då det i praktiken skulle ställa sig ogenomförbart för barnavårdsnämnderna att utkräva beloppet och redovisningen dessutom skulle medföra stora svårigheter.

Barnavårdsnämnderna i Malmö och Nacka ställa sig tveksamma inför tanken på en expeditionsavgift. *Husmoderssemesternämnden i Gävleborgs län* avstyrker på det bestämdaste särskilda expeditionsavgifter. Nämnden hänvisar till en diskussion om saken vid sammanträde med länets barnavårdsnämnder och anför bl. a.

Vid detta synnerligen talrikt besökta sammanträde riktades en mycket skarp gensaga mot en expeditionsavgift. Det ansågs allmänt, att en dylik påлага skulle vara att ekonomiskt betunga de till »fria resor» berättigade, vilka ändock ha att erlægga snälltågs- och poletteringsavgifter m. m. själva. Husmoderssemesternämnden delar helt barnavårdsnämndernas uppfattning i detta avseende. Det skulle dessutom förefalla egendomligt, om staten betingade sig en dylik avgift för färd på järnvägar, under det att sådan avgift icke skulle utgå vid färd å bussar eller båtar. Även om genom uttagandet av expeditionsavgift en viss besparing å det av staten anvisade reseanslaget komme att uppstå, synes denna bli tämligen obetydlig i förhållande till den irritation en dylik avgift säkert skulle vålla. Många av de resande befinna sig nämligen i en sådan ekonomisk situation, att de måste se på varje öre, och nämnden har sig bekant, att åtskilliga f. n. välja att fara med de långsammare persontågen, även på långa sträckor, hellre än att betala snälltågsavgiften och därigenom komma betydligt fortare fram.

Husmoderssemesternämnderna i Jönköpings län och Stockholms stad ge uttryck åt liknande åsikter. Även *barnavårdsnämnden i Stockholm* och folk-

partiets kvinnoförbund ställa sig avvisande till tanken på en expeditionsavgift. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* förklarar sig kraftigt reagera mot tanken på en expeditionsavgift, då enligt förbundets mening en social förmån icke skall beläggas med någon som helst avgift.

Husmoderssemesternämnden i Västernorrlands län finner en expeditionsavgift icke böra införas med mindre den s. k. minimibegränsningen utformas enligt de sakkunnigas förslag.

Statskontoret anser en expeditionsavgift böra uttagas, försåvitt maximigränserna för resornas längd icke sänkas i enlighet med ämbetsverkets förslag. Utan att ingå på den principiella sidan av frågan framhåller *järnvägsstyrelsen*, att en expeditionsavgift affärsmässigt sett ej vore något järnvägarernas intresse. Det förefölle därför naturligtast, att denna avgift uttoges av barnavårdsnämnderna. Skulle emellertid en sådan ordning av någon anledning icke finnas framkomlig, vore järnvägarna likväl beredda att påtaga sig detta arbete.

Mot förslaget om en förenklad prisberäkning har någon erinran ej framförts.

Departementschefen.

De fria resorna för barn ha hittills icke utnyttjats på långt när i den utsträckning, som tidigare beräknats. Till följd härav ha icke heller de för verksamheten anvisade anslagen helt utnyttjats. Däremot ha de för husmodersresor beräknade beloppen under budgetåret 1947/48 överskridits. De sakkunniga ha beräknat, att av innevarande budgetårs sammanlagda anslagssumma för reseändamål omkring 2 miljoner kronor torde komma att bli outnyttjade.

Det av mig i det föregående förordade förslaget att avskaffa begränsningen av de fria resornas längd torde medföra en viss kostnadsökning. Denna kan dock icke beräknas bli av mera betydande storlek. Den uppräknade av inkomstgränsen, som jag i det föregående föreslagit, torde såsom därvid anförts icke medföra någon nämnvärd kostnadsökning. Däremot måste förutses, att de fria resorna komma att utnyttjas i större utsträckning i och med att verksamheten blir mera känd och de enskilda finna nya möjligheter att förverkliga sina önskemål om ferievistelse på annan ort än hemorten. En ökning av kostnaderna för de fria resorna synes därför på längre sikt ofrånkomlig. För nästa budgetår torde emellertid en begränsning av den sammanlagda medelsanvisningen, jämförd med medelsanvisningen för innevarande budgetår, vara möjlig.

De sakkunniga ha, utan att direkt framlägga förslag därom, ifrågasatt införande av en expeditionsavgift för fria resor på järnväg. Uttagandet av denna avgift skulle otvivelaktigt medföra ökat arbete för mottagaren av avgiften och nödvändigöra ett nytt system för redovisning och kontroll, varigenom en del av den faktiska besparingen för statsverket skulle gå förlorad. Dessutom kunna, såsom av remissyttrandena framgår, flera principiella skäl anföras mot

uttagandet av en sådan avgift. Expeditionsavgiftens ekonomiska betydelse för statsverket synes icke vara så stor, att den under dessa förhållanden bör tillmätas utslagsgivande betydelse. Jag anser mig därför icke böra förorda, att någon avgift av ifrågasatt slag skall upptagas.

Däremot ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag om en förenkling av avräkningsförfarandet mellan social- och järnvägsstyrelserna. Enligt beräkningar, som utförts inom järnvägsstyrelsen, användes under år 1948 omkring 4 000 arbetstimmar, varav en icke oväsentlig del utom ordinarie arbetstid, för att utföra det komplicerade kontroll- och debiteringsarbete, som de nu tillämpade reglerna medföra. Under en viss tid av året voro enligt uppgift 5 à 6 personer sysselsatta med detta arbete. En viss personalbesparing synes alltså bli möjlig genom en förenkling. Det torde böra få ankomma på Kungl. Maj:t att på grundval av tidigare genomsnittskostnader för resorna meddela föreskrifter om en förenklad prissättning.

Jag behandlar härnäst medelsbehovet under de särskilda anslagen.

Vad först angår förslagsanslaget till Fria resor för barn, vilket anslag för innevarande budgetår upptagits till 5 500 000 kronor, föreslår jag en nedräkning till 4 000 000 kronor för nästa budgetår.

Beträffande förslagsanslaget till Bidrag till husmoderssemestern biträder jag socialstyrelsens beräkning av medelsbehovet till kostnader för fria resor för husmödrar till enskilda hem, för driftbidrag till semesterhem samt för fria resor till semesterhem. Jag beräknar sålunda för angivna ändamål resp. 900 000, 500 000 och 150 000 kronor. Däremot kan jag f. n. icke förorda bifall till socialstyrelsens förslag att medelsanvisningen till stipendier för underlättande av husmoderssemestern skall ökas från nuvarande 800 000 kronor till 1 000 000 kronor. Jag beräknar alltså oförändrat belopp för detta ändamål. Hela medelsbehovet under nu ifrågavarande anslag beräknar jag sålunda till (900 000 + 500 000 + 150 000 + 800 000) 2 350 000 kronor.

Vid anmälan av propositionen nr 233 till 1946 års riksdag yttrade föredragande statsrådet (s. 26), att de s. k. husmodersstipendierna borde uppgå till högst 50 kronor. Riksdagen anförde ingen erinran mot detta uttalande. Enligt vad jag erfarit har det visat sig angeläget att i särskilda fall kunna överskrida detta belopp. Jag finner det därför befogat, att i sådana fall, då synnerliga skäl därtill föreligga, stipendierna må kunna utgå med högre belopp än 50 kronor, dock högst 100 kronor.

Hemställan.

Under hänvisning till det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna, att reglerna rörande fria resor för barn och husmödrar ändras i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående förordat;

Kungl. Maj:ts proposition nr 47.

dels under femte huvudtiteln till *Fria resor för barn* för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

dels ock under femte huvudtiteln till *Bidrag till husmoderssemestern* för budgetåret 1949/50 anvisa ett förslagsanslag av 2 350 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Lemne.

Förslag
till
Kungörelse
angående avgiftsfria resor för barn och husmödrar m. fl.

1 §.

För beredande av vila och rekreation åt barn och husmödrar må av statsmedel bekostas avgiftsfria resor i enlighet med vad nedan sägs. Om avgiftsfria resor till semesterhem för husmödrar är särskilt stadgat.

Med husmoder avses i denna kungörelse kvinna, som förestår hushåll utan att vara att anse som arbetstagare.

2 §.

Avgiftsfri resa till vilo- eller rekreationsort må av barnavårdsnämnd medgivas

- a) barn, som under det år resan företages uppnår högst 14 års ålder,
- b) vårdare, som på avgiftsfri resa medföljer barn, vilket under det år resan företages uppnår högst 10 års ålder eller eljest av särskilda skäl är i behov av vårdare under resan, och
- c) husmoder med minst två hemmavarande barn, av vilka intetdera under det år resan företages uppnår högre ålder än 14 år.

Annan husmoder än i första stycket avses må av husmoderssemesternämnd medgivas avgiftsfri resa, därest hon på grund av stor arbetsbörda eller klenhet anses vara i särskilt behov av vila och rekreation. Framställning om sådan förmån skall ingivas till barnavårdsnämnden, som har att med eget yttrande överlämna densamma till husmoderssemesternämnden.

3 §.

Avgiftsfri resa må icke medgivas barn eller husmoder då familjeföreståndaren eller han och hans make gemensamt vid den senaste taxering till statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt, för vilken debetsedlar utdelats, upptagits för en beskattningsbar inkomst överstigande 4 000 kronor eller påförts förmögenhetsskatt. Oaktat förmögenhetsskatt påförts må avgiftsfri resa dock medgivas, därest den beskattningsbara inkomsten icke överstiger 1 000 kronor.

Utan hinder av vad i första stycket är stadgat må avgiftsfri resa medgivas, såframt det styrkes att rätt till avgiftsfri resa skulle hava förelegat, därest senare taxering lagts till grund för prövningen.

4 §.

Avgiftsfri resa till barnkoloni, dock ej s. k. dagkoloni, må, i den mån ej socialstyrelsen beträffande viss koloni annorlunda bestämmer, av koloniens anordnare medgivas barn, som beretts plats på kolonien, samt vid denna fast anställd personal ävensom vårdare, som erfordras vid resa till eller från kolonien.

5 §.

Avgiftsfri resa för barn må endast då särskilda skäl föranleda därtill avse bortovaro under kortare tid, resdagar inräknade, än fyra veckor.

Avgiftsfri resa för husmoder må icke medgivas med mindre bortovaron, resdagar inräknade, omfattar minst 10 dagar, dock att bortovaro under kortare tid, icke understigande 7 dagar, må godtagas, då bärande skäl härför föreligga.

Vid dödsfall, sjukdomsfall eller annan dylik händelse må återresan företagas avgiftsfritt utan hinder av att föreskriven tid för bortovaron icke gått till ända.

6 §.

Avgiftsfri resa avser, såframt icke socialstyrelsen för särskilda fall annorlunda bestämmer, billigaste färd med tåg, omnibus eller båt från hemorten till vilo- eller rekreationsorten och åter. För andra resor än resor till barnkoloni medgives avgiftsfrihet endast, därest ordinarie biljettpriset för enkel färd för vuxen är 5 kronor eller högre belopp, dock att avgiftsfria resor må medgivas, därest den sammanlagda kostnaden för färdbiljetter för barn tillhörande samma familj uppgår till 10 kronor eller högre belopp.

Avgiftsfri resa må medgivas endast en gång varje kalenderår.

7 §.

Socialstyrelsen skall vara centralmyndighet för samt hava tillsyn och utöva kontroll över de avgiftsfria resorna.

De ytterligare föreskrifter, som erfordras för tillämpning av denna kungörelse, utfärdas av socialstyrelsen.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 maj 1949, då kungörelsen den 31 maj 1946 (nr 234) angående avgiftsfria resor för barn och husmödrar m. fl. upphör att gälla.

Intill dess att debetsedlar avseende 1949 års taxering till statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt utdelats, skall oavsett bestämmelsen i 3 § första stycket gälla, att avgiftsfri resa icke må medgivas barn eller husmoder då familjeföreståndaren eller han och hans make gemensamt vid 1948 års taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt upptagits för ett beskattningsbart belopp överstigande 3 000 kronor eller påförts särskild skatt å förmögenhet. Oaktat särskild skatt å förmögenhet påförts må avgiftsfri resa dock medgivas, därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 1 000 kronor.

Förslag

till

Kungörelse

angående ändrad lydelse av 7 § kungörelsen den 31 maj 1946 (nr 233) angående statsbidrag till driften av semesterhem för husmödrar m. m.

7 §.

Avgiftsfri resa till sådana semesterhem för husmödrar, som godkänts av socialstyrelsen, må, vare sig statsbidrag till driften av hemmet utgår eller icke, av barnavårdsnämnd medgivas den, som beretts plats å hemmet, så ock vid hemmet fast anställd personal.

Avgiftsfri resa må icke medgivas gäst vid semesterhem då den sökande eller hon och hennes make gemensamt vid senaste taxering till statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt, för vilken debetsedlar utdelats, upptagits för en beskattningsbar inkomst överstigande 4 000 kronor eller påförts förmögenhetsskatt. Oaktat förmögenhetsskatt påförts må avgiftsfri resa dock medgivas, därest den beskattningsbara inkomsten icke överstiger 1 000 kronor.

Utän hinder av vad i nästföregående stycke är stadgat må avgiftsfri resa medgivas, såframt det styrkes att rätt till avgiftsfri resa skulle hava förelegat, därest senare taxering lagts till grund för prövningen.

Avgiftsfri resa avser, såframt icke socialstyrelsen för särskilda fall annorlunda bestämmer, billigaste färd med tåg, omnibus eller båt från hemorten till semesterhemmet samt medgives endast, därest ordinarie biljettpriiset för enkel färd är 5 kronor eller högre belopp. Avgiftsfri resa må medgivas endast en gång varje kalenderår.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 maj 1949.

Intill dess att debetsedlar avseende 1949 års taxering till statlig inkomstskatt och statlig förmögenhetsskatt utdelats, skall oavsett bestämmelsen i 7 § andra stycket gälla, att avgiftsfri resa icke må medgivas gäst vid semesterhem då den sökande eller hon och hennes make gemensamt vid 1948 års taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt upptagits för ett beskattningsbart belopp överstigande 3 000 kronor eller påförts särskild skatt å förmögenhet. Oaktat särskild skatt å förmögenhet påförts må avgiftsfri resa dock medgivas, därest det beskattningsbara beloppet icke överstiger 1 000 kronor.
